

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Sonata Liutikienė

**MOTERŲ RETROSPEKTYVAUS TĖVŲ AUKLĖJIMO STILIAUS
VERTINIMO RYŠYS SU JŲ SAVĖS VERTINIMU IR PRIERAISUMU PRIE
PARTNERIO**
(lietuvių kalba)

Magistro baigiamasis darbas

Sveikatos psichologijos studijų programa, valstybinis kodas 621S13001

Psichologijos studijų kryptis

Vadovas (-ė) prof. dr. Liuda Šinkariova _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta prof. dr. Algis Krupavičius _____
(Fakulteto/studijų instituto dekanas/direktorius) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2018

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY.....	4
ĮVADAS.....	5
SAVOKŲ ŽODYNAS.....	8
1. LITERATŪROS ANALIZĖ.....	9
1.1. Tėvų auklėjimo stiliai	9
1.1.1. Auklėjimo stilių koncepcija.....	14
1.2. Savęs vertinimo samprata.....	16
1.2.1. Moters savęs vertinimo samprata.....	18
1.2.2. Tėvo auklėjimo stiliaus įtaka moters savęs vertinimui	20
1.3. Prieraišumo prie partnerio teorinė samprata.....	21
1.3.1. Ankstyvos vaikystės patirties įtaka prierašumui prie partnerio.....	23
1.3.2. Tėvo auklėjimo stiliaus įtaka moters prierašumui prie partnerio.....	24
1.3.3. Prieraišumo prie partnerio sąsajos su moters savęs vertinimu.....	25
1.4. Literatūros analizės apibendrinimas.....	26
2. MOTERŲ RETROSPEKTYVAUS TĖVŲ AUKLĖJIMO STILIAUS VERTINIMO RYŠYS SU JŲ SAVĖS VERTINIMU IR PRIERAISUMU PRIE PARTNERIO	27
2.1. Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezės.....	27
2.2. Tyrimo metodai.....	28
2.2.1. Tiriamieji ir tyrimo procedūra.....	28
2.2.2. Tyrimo metodika.....	31
2.3. Tyrimo rezultatai.....	35
2.3.1. Retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus sąsajos su moters savęs vertinimu.....	35
2.3.2. Retrospektyviai vertinamo tėvo auklėjimo stiliaus ryšys su prierašumu prie partnerio.....	37
2.3.3. Moterų prierašumo prie partnerio tipų ryšys su savęs vertinimu.....	40
2.3.4. Moterų prierašumo prie partnerio tipą prognozuoja jų savęs vertinimas ir retrospektyviai vertinamas tėvo auklėjimo stilius.....	43
2.3.5. Išvados.....	45
3. TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS.....	46
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	48
PRIEDAI.....	52

SANTRAUKA

Sonata Liutikienė. Moterų retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus vertinimo ryšys su jų savęs vertinimu ir prieraišumu prie partnerio: psichologijos magistro darbas / Mokslinis vadovas prof. dr. L. Šinkariova. Vytauto Didžiojo universitetas. Socialinių mokslų fakultetas. Psichologijos katedra. - Kaunas, 2018. – 50 p. [Rankraštis]. Saugomas VDU bibliotekoje.

Raktiniai žodžiai: retrospektyvus tėvo auklėjimo stilius, savęs vertinimas, prieraišumas prie partnerio.

Tyrimo tikslas – nustatyti moterų retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus vertinimo ryšį su jų savęs vertinimu ir prieraišumu prie partnerio.

Tyrime dalyvavo 126 moterys, kurių amžius buvo nuo 19 iki 80 metų. Apklausa vyko internetinėje erdvėje, socialiniuose tinkluose, per Apklausa. lt.

Kiekybinio tyrimo metu taikyta anketinė apklausa, kurią sudarė demografinis kintamųjų blokas, suaugusiųjų prieraišumo (The Experiences in Close Relationships scale (ECR), Brennan et.al., 1998) skalė, Rosenberg savęs vertinimo skalė (The Rosenberg Self-Esteem Scale, Rosenberg, 1965) ir tėvų auklėjimo stilių klausimynas (Parental Authority Questionnaire), Buri, 1991).

Visą anketinės apklausos klausimyną sudarė 4 diagnostiniai blokai ir 88 požymiai. Klausimyno struktūrą sudarė instrukcija, socialinių – demografinių kintamųjų blokas (duomenys apie lytį, amžių, šeimyninę padėtį, išsilavinimą, užimtumą ir vaikų skaičių šeimoje) ir pagrindinė dalis – trys diagnostinių kintamųjų blokai.

Tyrimo rezultatai parodė, kad tėvo autoritarinis auklėjimo stilius turi įtakos žemam moters savęs vertinimui. Nustatyta, kad autoritarinis tėvo auklėjimo stilius siejasi su negatyviais (baimingasis, nerimastingas, vengiantysis) prieraišumais prie partnerio tipais, o nekontroliuojantis tėvo auklėjimo stilius susijęs su nerimastingu prieraišumu prie partnerio. Tyrime matomas ryšys tarp tėvo nekontroliuojančio auklėjimo stiliaus ir nerimastingo prieraišumo prie partnerio. Egzistuoja ryšys tarp nerimastingo prieraišumo prie partnerio ir moterų žemo savęs vertinimo kintamųjų. Retrospektyvaus tėvo, valdingo (autoritarinio) auklėjimo stiliaus ir nerimastingo bei baimingo prieraišumo prie partnerio tipų ryšys yra statistiškai reikšmingas. Galima daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavusių moterų aukštas savęs vertinimas yra susijęs su retrospektyviai vertintu valdingu tėvo auklėjimo stiliumi, o žemas savęs vertinimas – su autoritetiniu ir nekontroliuojančiu tėvų auklėjimo stiliais.

SUMMARY

Sonata Liutikienė. THE LINK BETWEEN WOMEN'S RETROSPECTIVE PARENTS UPBRINGING STYLE, THEIR SELF-ESTEEM AND ATTACHMENT TO THE PARTNER.: Master Thesis in Psychology / Scientific adviser prof. dr. L. Šinkariova. Kaunas: Vytautas Magnus University, 2018. – 50 p. [Manuscript]. Kept in the Library of Vytautas Magnus University.

Key words: retrospective parents' upbringing style, self-esteem, attachment to the partner.

Objective of the study - Identify the link between women's retrospective parents' upbringing style, their self-esteem and attachment to the partner.

The study involved 126 women aged between 19 and 80 years old. The survey was conducted on the Internet, on social networks, through the Apklausas.lt

In a quantitative study, a questionnaire survey was conducted consisting of a demographic variables block, an adult addiction (The Experiences in Close Relationships scale (ECR), Brennan et.al., 1998) scale, Rosenberg self-esteem scale (The Rosenberg Self-Esteem Scale, Rosenberg, 1965) and parents upbringing questionnaire (Parental Authority Questionnaire), Buri, 1991).

The entire questionnaire survey questionnaire consisted of 4 diagnostic blocks and 88 attributes. The structure of the questionnaire consisted of a manual, a block of socio-demographic variables (gender, age, family status, education, employment and number of children in the family), and the main part is three blocks of diagnostic variables.

The results of the research showed that the father's authoritarian upbringing style affects women's low self-esteem. It has been established that the authoritarian parenting style is related to the negative (anxious, distressing, avoiding) affiliation with partner types, and the non-controlling parent's parenting style is associated with anxious attachment to the partner. The study reveals a relationship between the father's uncontrolling parenting style and anxiety attachment to a partner. There is a relationship between anxiety attachment to the partner and the low self-esteem variables of women. The relationship of the retrospective father, the dominant (authoritarian) upbringing style and the anxiety and fearful attachment to the partner types is statistically significant. It can be assumed that the high self-esteem of the women involved in the study relates to retrospective-valued parenting parenting, and low self-esteem with authoritative and uncontrolled parental upbringing styles.

IVADAS

Šiuolaikinėje visuomenėje itin vertinama stipri moteris, kuri geba atlaikyti visus gyvenimo iššūkius, stresorius ir nežiūrint į tai būti, laiminga. Kas lemia tai, jog vienos moterys yra stiprios, savimi pasitikinčios, sėkmingai kopiančios karjeros laiptais, turi puikias šeimas, o kitos atvirkščiai, pasižymi žemu savęs vertinimu, dirba nemėgiamus darbus, bijo kažką keisti savo gyvenime, neretai susiklosto netinkami santykiai su partneriu?

Tyrimais nustatyta, kad žmogaus, kaip asmenybės, charakterio bruožų susiformavimą nulemia, aplinka, kurioje jis auga, tėvų ir artimų šeimai žmonių, kurie dažnai būna šalia vaiko, tarpusavio bendravimo kokybė, o ne tik biologinės (temperamentas) priežastys. Būtent vaikystėje vystosi pagrindiniai suaugusiam žmogui būdingi charakteringi bruožai, atsiranda esminiai elgesio įpročiai, kuriuos, laikui bėgant vis sunkiau keisti (Horney K., 2004). Vaikas, kuriam tik septyneri metai jau turi devyniasdešimt procentų susiformavusių intelektinių gabumų, vaizduotės ir susiformavusių charakterio esminių bruožų, svarbiausių socialinius gebėjimus, protinius, emocinius supratimus. Teigiama kad visų funkcijų vystymasis turi aktyviuosius laikotarpius, kurių metu atitinkama patirtis yra sparčiai renkama (Burvytė S., 2013). Kaip matome ankstyvojoje vaikystėje įgyta patirtis lemia vaiko požiūrio į save formavimąsi, didžiausias vaidmuo ir įtaka čia atitenka tėvų elgesiui. Jei tėvai rūpinasi savo vaiku, myli jį, pasirūpina jo socialiniais poreikiais, vertina ir palaiko jį, net jei vaikas ir klysta, jis pradės pozityviau save įvertinti. Tėvai, kurie drąsina vaiką pažinti aplinkinį pasaulį, vertina ir palaiko, net jei daromos klaidos, jis ima tikėti savimi ir išmoksta priimti save tokį koks yra. Tačiau jei tėvai, ar vienas iš jų, perdėtai reikalaujantys ir griežtai vertinantys vaiko veiksmus, arba elgiasi hiperglobėjiškai, vaikas gali pradėti jaustis sumenkintas, nieko negebantis, gali atsirasti apatija, atsakomybės perkėlimas aplinkiniams (Cirtautienė L., 2015).

Vaikystėje susiformavęs savęs suvokimas įtvirtinamas paauglystėje. Smith (2007) teigia, kad paauglių saviveiksmingumui ir savęs vertinimui didžiulę įtaką daro biologinėje šeimos aplinkoje įgyti patyrimai: autoritarinių (valdingų) tėvų atžalos pasižymi mažesniu saviveiksmingumu ir menkesniu savęs vertinimu, autoritetingi tėvai – jų vaikams pasireiškia ryškesnis saviveiksmingumas ir didesnis savęs vertinimas, nuolaidžiaujančių tėvų - ryšių tarp saviveiksmingumo ir savęs vertinimo nerasta. Pasitikėjimo savimi vystymąsi veikia ir daugelis kitų faktorių. Draugai turi didžiulę įtaką savęs suvokimo formavimuisi – itin aktualu tai, kai vaikas yra paauglys. Tuo metu jie labiau stengiasi būti tarp bendraamžių ir net nesuvokdami to save tapatina su aplinkiniais. Jei suaugusieji vertina tik draugų privalumus ir nepastebi savo atžalos teigiamų

charakterio ir elgesio savybių, tai ateityje atsiranda didelė tikimybė suformuoti negatyvų vaizdą apie save. Tikėjimo savimi nebūvimas neturi įtakos vaiko gabumams. Anaipol žemesnis pasitikėjimas savo jėgomis yra standartų rezultatas, gimdytojų ir aplinkinių sukurti neapčiuopiami lūkesčiai. To pasekoje, vėliau, susiformuoja atitinkamas požiūris į gyvenimą (Cirtautienė L., 2015).

Tėvų auklėjimo stilius formuoja savęs vertinimą, o nuo jos priklauso kaip vystosi tolimesnė asmenybės branda. Dažnai žemas savęs vertinimas siejasi su per daug išreikštu prieraišumu prie partnerio. Tai dažnai sąlygoja aukos vaidmenį šeimoje. Atlikta nemažai longitudinalių tyrimų, kuriais skirtingais respondentų amžiaus tarpsniais nagrinėjamas prieraišumo fenomenas ir įvairūs jo aspektai (Bernier, Dozier, 2002; Shaver, Belsky, Brennan, 2000; Pielage, 2006 ir t. t.). J.E. Bettmann (2006) teigia, jog nesaugiai prisirišę individai mano, jog niekas iš aplinkinių negali jam padėti, jog nėra patikimų žmonių dėl šios priežasties kyla įvairios psichologinės problemos. Anot J. Bowlby (1980) kūdikystėje, vaikai norėdami gauti suaugusiųjų artumo, verkia, tačiau suaugęs, šeimoje nesaugus žmogus, verkia, bet nebetiki, jog kas nors jam padės (Bettmann J.E., 2006). Todėl, šeimoje nesaugus žmogus jaučia bejėgiškumą, nes nesitiki, kad kiti galėtų ar norėtų jam padėti (Bowlby J., 1980). Yra tiesioginė koreliacija tarp patirto smurto biologinėje šeimoje ir asmenų elgsenos jiems suaugus. Jei berniukai patiria smurtą arba jį stebi (kaip tėvas muša motiną), ženkliai padažnėja tikimybė, jog užaugę patys bus agresyvūs ir smurtaus. Jei mergaitės vaikystėje patiria arba stebi smurtą šeimoje, padažnėja tikimybė, jog užaugusios patirs smurtą (Purvaneckienė, 1999).

Tuo tarpu aukštai save vertinantiesiems asmenims (moterims) būdingas saugus prieraišumas. Prieraišumo tyrimai parodo, jog suaugusiųjų romantiniai santykiai yra besitęsiantis prieraišumo procesas, kuris priklauso nuo individo prieraišumo vaikystėje (Collins, Read, 1990; Hatfield, Rapson, 1996; Fraley, Shaver, 2000). Tiek, kiek tėvai yra reaguojantys į vaiko saugumo poreikius, nulemia vaiko prieraišumo tipą ir kokybę. Normaliam tyrinėjimui ir adaptacijai reikalingas teigiamas, reaguojantis tėvų bendravimas su atžala (Dievaitytė U., 2008). G. Downey ir S. I. Feldmano (1996) teigimu, prisirišimo stilius įtakoja ne tik suaugusiųjų artimus ryšius, bet ir galimybę sulaukti pripažinimo bei nebūti atstumtam. Autorių teigimu, jautrumas atstūmimui prieraišumo teorijos požiūriu, suprantamas kaip kognityvinė emocinė pasekmė, kilusi dėl nesaugaus prieraišumo.

Atlikta daug tyrimų ir parašyta nemažai mokslinių straipsnių apie tai, kaip tėvų auklėjimo stilius vaikystėje bei paauglystėje įtakoja vaiko, paauglio gyvenimą, tačiau labai mažai nagrinėta jau suaugusių žmonių, susiformavusių asmenybių, savęs vertinimas, dar mažiau tyrimų atlikta, kurie tyrinėja asmenų grupes pagal lytį ir panašiai. Todėl pasirinkau nagrinėti temą - moterų retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus vertinimo ryšys su jų savęs vertinimu ir prieraišumu prie

partnerio.

Praktinis darbo aktualumas: moksliniais tyrimais (Goleman, Boldwin, Šinkariova, Žukauskienė ir kt.) įrodyta, kad žemesnį moters savęs vertinimą įtakoja jų tėvų auklėjimo stiliai, o tai tiesiogiai veikia jų prierašumą prie partnerio. Nuo prierašumo tipo priklauso jos psichinė sveikata. Jei yra nesaugus prisirišimas, moteris patiria nuolatinį stresą, nusivylimą, baimę, o tai įtakoja jos psichinę sveikatą. Išsiaiškinę, kuriame gyvenimo etape vyko esminiai psichologiniai lūžiai, psichologai galės greičiau nustatyti, kokius terapinius metodus taikyti pacientėms.

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Retrospektyvus - retrospektyvūs [pranc. retrospectif < lot. retrospectio – žiūriu atgal], susijęs su praeitimi, nagrinėjantis praeitį.

Auklėjimo stilius - tai nekintančių požiūrių ir tikėjimo savo veiksmais kompleksas, kai auklėjimo stiliumi perduodamas tėvų požiūris į vaiką, būdingas pastovumas ir vienoda raiška įvairiomis situacijomis, kuri apima plačią auklėjimo elgesio konsteliaciją (Darling N., Steinberg L., 1993. Žukauskienė, Malinauskienė, 2008).

Prieraišumas prie partnerio – (angl. attachment) prieraišumas, arba prisirišimas prie partnerio, apibūdinamas kaip atsidavimas, meilė, rūpestis. Kartais ši sąvoka naudojama ir neigiamam santykiui apibūdinti, tokiu kaip reikalavimas būti kartu, baimė atsitraukti nuo mylimo asmens, didelis pavydas (Pielage, Luteijn F., 2005).

Savęs vertinimas - psichologijos žodyne (1993) apibūdinama kaip žmogaus savęs, savo galimybių, savybių ir buvimo tarp kitų individų vertinimas. Nuo to priklauso individo santykiai su jį supančiais žmonėmis, jo gebėjimas kritiškai save vertinti, griežtumas sau, savo laimėjimų ir nesėkmių vertinimas. Savęs vertinimas turi įtakos žmogaus veiklos aktyvumui ir jo asmeniniam vystymuisi ir yra stipriai susijęs su individo pretenzijų lygiu, t.y. tikslų, kuriuos jis sau kelia sudėtingumu.

1. LITERATŪROS ANALIZĖ

1.1. Tėvų auklėjimo stiliai

Kaip auklėti savo vaikus, tėvai renkasi patys: į netinkamos elgsenos apraiškas žiūrėti atlaidžiai, savo pavyzdžiu įkvėpti vaiką, primesti savo sukurtas taisykles ar tiesiog nekreipti į juos dėmesio. Deja, nėra universalus, visiems gyvenimo atvejams tinkamo ugdymo modelio. Didžiausią įtaką vaiko tolimesnėje raidoje, gyvenimo kokybėje daro biologinė šeima. Netinkami santykiai joje gali būti vaikų sąveikavimo su bendraamžiais, savigarbos, ugdymosi nesėkmių, netinkamo elgesio atsiradimo priežastis. Nuo dvidešimto amžiaus pradžios psichologai gilinasi į tėvų poveikį vaikų psichosocialiniai raidai. Viena iš šios srities nagrinėjimo krypčių buvo įvardinta kaip tėvų auklėjimo stilius.

Auklėjimo stiliai pasižymi nekintamumu ir pasikartojančia raiška daugelyje situacijų, kuri apima plačią auklėjimo elgesio konsteliaciją. N. Darling ir L. Steinberg (1993) auklėjimo stilių apibrėžia kaip nekintančių nuomonių ir tikėjimo savo veiksmais visumą, kai auklėjimo stiliumi perduodamas gimdytojų nuomonė apie vaiką (Žukauskienė, Malinauskienė, 2008).

Elder išskyrė septynis auklėjimo stilius, kurių pagrindą sudaro kontrolė. Auklėjimas paremtas ypatingai griežtu kontroliavimu iki visiškos kontrolės nebuvimo:

- Autokratinis stilius – jaunam žmogui draudžiama išsakyti savo nuomonę, o jei tai daro, į ją neatsižvelgiama, jis nedalyvauja priimant sprendimus.

- Autoritarinis – vaikas turi teisę pareikšti savo nuomonę, bet sprendimą priima tėvai.

- Demokratinis – paauglys gali dalyvauti savo elgesio aptarime, laisvai išreikšti nuomonę, bet lemiamas išvadas pateikia gimdytojai, tik šiems davus sutikimą priimami sprendimai.

- Lygiateisiškas stilius – tirk paaugliai, tiek tėvai turi beveik panašias teises priimant sprendimus.

- Laisvos valios stilius – paauglys žino tėvų nustatytas taisykles, nuomonę, tačiau ne visada atsižvelgia į jų nurodymus ir pats sprendžia kaip jam elgtis.

- Nesikišimo stilius – paauglys pats sprendžia kaip jam reaguoti į tėvų taisykles, laikytis jų, ar ne.

- Ignoravimo – tėvai nedemonstruoja domėjimusi paaugliu ir nekontroliuoja jo veiksmų

bei elgesio (Petrulytė, 2003).

Goleman teigia, jog šeimoje mes įgyjame pirmuosius gyvenimiškos patirties mokymus: būdami kartu su artimos aplinkos žmonėmis bendraudami su jais, vaikai mokosi suprasti ką jie jaučia patys, kaip suprasti jausmus, prognozuoti, kaip kiti žmonės į šiuos reaguotų (Goleman, 2007).

Trys daugiausiai pasitaikantys nerekomenduojamo emocinio tėvų auklėjimo stiliai:

- Jausmų ignoravimas – tėvai nereaguoja į vaiko emocijų išraišką, įsivaizduoja, kad atžalos emocijų pasireiškimas yra nevertas dėmesio, arba tik mažą jaudulį sukeliantis reiškinys. Jie nerodo pastangų suartėti su vaiku bei išmokyti jį emocinio elgesio.
- Nesikišimas - tėvai mato vaiko jausmus, tačiau lieka nuošalyje, net jei elgesys perauga į agresiją, nesikiša, kaip yra, taip turi būti. Tokie gimdytojai nesistengia parodyti vaikams, kad įmanoma ir kitokia reakcija. Jie dažniau naudoja manipuliaciją (derybos, papirkinėjimas ir pan.).
- Visiškas vaiko jausmų negerbimas - tėvai būna labai griežti tiek kritikuodami tiek bausdami. Vaikui draudžiama reikšti emocijas, savo nuomonę, už numatytų taisyklių nesilaikymą taikomos griežtos bausmės (Goleman, 2007).

Raidos psichologė Baldwin išskyrė du pagrindinius tėvų auklėjimo stilius, tai demokratinį ir kontroliuojantį.

Demokratinis auklėjimo stilius pasižymi neretu mažo žmogaus įtraukimu į pasitaikančių šeimos problemų aptarimą, pasitikėjimu, kad vaikas gali patirti sėkmę savarankiškai, bendravimas su vaiku, atsižvelgimas į jo nuomonę.

Kontroliuojančiam auklėjimo stiliui būdinga, konkretus atžalų elgsenos apribojimas, tikslus ir aiškus konkrečios elgsenos taisyklių nustatymas.

Krevelen (1982) įvardina tėvų auklėjimo stilių tipologiją ir asmenybės savybes (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. A. Krevelen auklėjimo stilių tipologija

	Tėvų asmenybės tipas	Auklėjimo tipas
1	Besidžiaugęs nuosavybe	Užvaldantis nuosavybę
2	Trokštąs dominuoti	Autoritarinis, dominuojantis
3	Pareigingas	Tvarkingas
4	Materialistinis	Lepinantis

5	Baikštus	Nerimastingas
6	Susirūpinęs	Saugojantis, tausojantis
7	Egocentriškas	Pretenzingas
8	Tobulas	Kritiškas, peikiantis
9	Neįsitikinęs	Formalistinis, nepastovus
10	Nepastovių nuotaikų	Nepastovus
11	Nepasitenkinantis	Erotizuojantis
12	Nacistinis	Darantis lėlę
13	Infantilus	Nuolaidus
14	Besimėgaujantis	Apleidžiantis
15	Savimi patenkintas	Be meilės

Krevelen (1982) teigimu didžiulė tikimybė, kad kai kurie iš pateiktų tėvų auklėjimo stilių ar jų atitinkamos kombinacijos sudaro tikimybę vaiko/paauglio socialinės adaptacijos problemoms, polinkiui įsitraukti į nusikalstamas veiklas, vėliau, laimingam asmens dalyvavimui visuomeniniame gyvenime, susiformavimui (Pilkauskienė, Liepuonius ir kt., 1999).

Socialiniam – kognityviniam mažo žmogaus ugdymuisi turi didelę įtaką įvairūs gimdytojų nuomonė apie savo vaiką ir pačių atitinkama elgsena. Schafter (1959) gimdytojų elgseną su atžalomis pateikia vadovaudamasis 2 požymiais: nuolankumo (meilė, jaukumas) ir nusistatymo bei supratingumo (geranoriškumas, laisvumas) ir kontrolės.

Schafter mano, kad:

- Tėvai, kurių elgsena tuo pačiu metu pasižymi nuolankumu ir kontrole, siūloma vadinti globotojiškais nusileidžiančiais.
- Tėvai, kurie pasižymi nusistatymu ir kontrole, siūloma įvardinti reikalaujančiais, nepakančiais, autoritariniais ir griežtais.
- Tėvams, kurie mažai bendraujantys su atžalomis ir nesistengiantys kontroliuoti jų veiksmų, būdingas abejingumas, nerūpestingumas savo vaikų atžvilgiu, jie taip ir įvardijami.
- Tolerantiški atžalos atžvilgiu, teigiamai į jį žiūrintys, vertinantys mažo žmogaus savarankiškumą tėvai vadinami demokratiškais, palaikančiais.

Aramavičiūtę pateikia šešis tėvams būdingus auklėjimo tipus:

- Bendros veiklos su vaiku. Šie ugdymo principai šeimoje sudaro galimybę rinkti asmeninę ugdymosi, bendradarbiavimo, kūrybiškumo patirtį. Tokie bendravimo būdai priimtini abiem pusėm, nes kelia teigiamas emocijas bei sudaro idealias galimybes formuoti asmenybei.
- Sumanus asmeninės erdvės davimas vaikui.
- Atžalos individualios erdvės bei atsakomybių pripažinimas. Toks tėvų auklėjimo stilius rodo visų šeimoje esančių asmenų lygias teises. Šioje šeimoje mažas žmogus save supranta, kaip reikšmingą, mylimą, ypatingą.
- Atžalos ignoravimas. Šeimose, kur vyrauja šis tėvų auklėjimo stilius, itin dažnai rodomi neigiami jausmai bei emocijos atžalos atžvilgiu, nekreipiamas dėmesys į vaiko vidinį pasaulį, naudoja diktatoriškus ir kontroliuojančius bendravimo metodus, slopina vaiko savarankiškumą. Šeimoje nebūtinai turi būti visi išvardinti komponentai, pakanka vieno jog mažylis jaustų nerimastingumą, įtampą, nepasitikėjimą savimi.
- Kai gimdytojai šalinasi savo vaikų, mažai su jais kontaktuoja. Šiuose namuose trūksta emocionalumo, nėra šiltų asmeninių santykių. Tėvai nekreipia į vaikus dėmesio, nesirūpina jų emociniu tobulėjimu. Paaugliai, augę ir augantys tokiose šeimose turi galimybę tapti neemocionaliais, piktais, dėmesio ir palaikymo ieškoti ne tarp šeimos narių, o už jos ribų, neretai tai būna tinkamo elgesio žmonių socialinės grupės.
- Nepagrįstas išaukštinimas. Šių šeimų vaikai neretai tampa egoistiški. Jiems būdingas saviraiškos, atsakomybės prisiėmimo trūkumas (Aramavičiūtė, 1978).

Analizuojant tėvų ir jų atžalų tarpusavio santykius išskiriami Eisemann (1998) tėvų auklėjimo stiliai:

- Atstūmimas – kai taikomos tiek fizinės tiek psichologinės bausmės. Tai gali būti išreikšta atžalos, kaip asmenybės vengimu, nusistatymų, negerbimu, barimu, kritikos reiškimu matant ir girdint kitiems žmonėms. Atstūmimo išraiška gali būti atvira arba užslėpta. Užslėptas atstūmimas – kai gimdytojai dangsto savo nusistatymą prieš vaiką ypatingu dėmesingumu, ar perdėta vaiko elgesio kontrole. Jei atžala nesutinka vykdyti nurodymų ir nesilaiko primestų taisyklių, taikomos žiaurios nuobaudos vaiko atžvilgiu, dažniausiai fizinės. Norėdami išmokinti vaiką naujų veiklų, tam tikrų elgesio ar bendravimo būdų tėvai pateikia konkrečias, griežtas instrukcijas, tačiau neleidžia vaikui jų atlikti, o patys imasi veiklos nelaukdami kol vaikas jas atliks, pasireiškia didelis nekantrumas ir nepasitikėjimas vaiko atžvilgiu. Gimdytojai, dėl per didelio noro daryti įtaką savo vaikui, pamiršta atsižvelgti į atžalos poreikius. Priimant svarbius šeimai sprendimus, vaikas tiesiog ignoruojamas, jo nuomonės nepaisoma.
- Emocinis jaukumas - šis stilius pasižymi šiltais tarpusavio santykiais ir dėmesingumu, nėra

įkyrios hiperglobos, gerbiama vaiko nuomonė bei sudaromos sąlygos vaikui emociškai tobulėti. Tėvų keliami reikalavimai atitinka atžalos atitinkamą brandumo lygį. Neperdėtai reaguoja į atžalos pagrįstus poreikius. Šeimoje suformuojamos labai aiškus požiūris ir taisyklės, kurios siejasi su ugdymo įstaigomis, kasdiene namų veikla, asmeniniu bendravimu ir bendradarbiavimu.

- Hipergloba – išreikšta per daug dideliu, globėjyšku tėvų elgesiu su vaiku. Tokioje šeimoje labai svarbūs vaiko pasiekimai bei laimėjimai, nustatomos per griežtos taisyklės bei reikalavimai vaiko atžvilgiu (Malinauskienė, Žukauskienė, 2008).

Šeimyninė studija pateikė demokratinio auklėjimo tipo naudingumą vaiko elgsenai bei ugdymuisi.

Jauni žmonės, katrie drąsiai gali reikšti mintis savo elgsenos atžvilgiu bei aiškinti priežastis, prisiima atsakomybę už savo elgesį. Jei vaikai atitinkamai elgtis verčiami priverstinai, jie dažniausiai atsakomybę už savo elgesį perkelia kitiems (Vaitiekonienė, 2001). Manoma, kad autoritetingas tėvų auklėjimo būdas išugdo ryškiausią savikontrolės jausmą, kai tėvai su vaikais diskutuoja apie namuose nustatytas taisykles, aiškindami jų reikšmę, paskirtį jaunesniems ir aptardami jas su vyresnėmis atžalomis. Jei šeimos taisyklės sukuriamos kompromiso ieškojimo keliu, bet ne priverstinės, vyresniosios šeimos atžalos jaučia galinčios labiau valdyti savo elgesį. Jei gimdytojai nekeitalioja numatytų taisyklių bei reakcijų į atitinkamus veiksmus, vaikai gali numatyti pasekmes už netinkamą elgesį ir įvertinti situacijas. Weinert teigia, jog vaiko individualybės vystymuisi, o ir iš čia kylančios socialinis, elgsenos ir emocinis nestabilumas įtakojamas ne tik elgesio, tačiau ir santykių šeimoje (Liepuonius, Pilkauskienė ir kt., 1999). Pilkauskienė teigia, jog autoritetingi tėvų auklėjimo metodai sukuria palankų jauno žmogaus susitapatinimą su gimdytojais, kai tarpusavio santykiai remiasi abipusio supratimu, pagarbiu elgesiu ir tikėjimu vienas kitu (Vaitiekonienė, 2001). Individualiosios psichologijos atstovas Dreikurs teigė, jog demokratinis taisyklių suformavimas šeimoje daro didžiulį poveikį vaikams, žymiai didesnę nei žeminimas, barimas, baudimas. Autoritariški tėvų auklėjimo metodai sudaro galimybę jauniems žmonėms išmokyti priklausomumo šeimai įgūdžio (Dreikurs, 2004) Puikūs augintojų ir vaikų santykiai atsiranda tuomet, kada bendraujama nuoširdžiai – pagarbiai. Šiam tarpusavio bendradarbiavimui reikšminga tai, kad tėvai išaiškintu keliamų poreikių priežastį, kalbėtusi ta tema su vaiku. Tėvai savo valdingumą vaikams privalėtų demonstruoti apgalvotai ir atsargiai. Kai vertinamas ne vien tik jauno žmogaus nuolankumas, kiek gebėjimas būti savarankišku ir atsakingu už savo veiksmus. Tėvams reikėtų išklausti vaiko nuomonės (Vaitiekonienė, 2001).

Nuo tėvų turimų vidinių vertybių, priklauso, koks auklėjimo metodas jiems atrodys tinkamiausias savo vaikų auklėjimui. Tėvai, kuriems labiau rūpi ugdyti vaikų kūrybiškumą bei

nepriklausomybę, privalėtų subtiliau rodyti šiltus jausmus savo vaikams ir daryti saikingą spaudimą kontroliuojant jų elgesį. Anaipol, gimdytojai, kurie kelia sau tikslą išugdyti gebantį prisitaikyti prie socialinės aplinkos vaiką, turi jį gerbti ir mylėti, bet tuo pačiu ir kontroliuoti jo veiksmus. Nurodoma, kad pirminiu variantu ugdomi vaikai subręsta anksčiau, jie greičiau tampa nepriklausomais nuo suaugusiųjų, turi konkrečią savo nuomonę, nepaiso nusistovėjusių normų. Kitu variantu ugdomi vaikai, tikėtina, kad nekels rūpesčių savo tėvams, tačiau bus mažiau savikritiški bei nelabai kūrybiški.

Galima daryti prielaidą, jog visos šeimos, augindamos individualybes, pasirenka savo individualų elgesio modelį. Nėra nustatyta, koks auklėjimo stilius yra tinkamiausias, nes kiekvienam vaikui jis taikomas skirtingai. Anot Petrulytės A. (2003) išskiriami du svarbiausius netinkamo auklėjimo stiliai – nuolaidžiavimas ir autokratinis auklėjimas (Petrulytė, 2003). Bet reikšmingiausią įtaką atliekantis veiksnys jauno žmogaus elgsenos, emocionalioms, socialioms problemoms daro ugdymo spragos šeimos viduje (emocinių santykių šaltumas, per didelis kontroliavimas ar atvirkščiai jos nebuvimas, netinkami paskatinimai ir nuobaudos). Asmenybės formavimąsi nulemia tarpusavio santykiai šeimoje, auklėjimo stiliai, nuo to dalinai priklauso tai, kaip vaikas ateityje gebės įveikti susidariusias problemas. Esmė tame, kad viskas ką vaikas įgyja iš tėvų ankstyvajame amžiuje, išlieka ir žmogui suaugus.

1.1.1. Auklėjimo stilių koncepcija

Žinoma psichologė Baumrind D. sukūrė auklėjimo stilių koncepciją, kurią sudaro – tėvų požiūris į auklėjimą. Jos tyrimai turėjo didžiulę įtaką aiškinant šeimos įtaką vaiko psichologinei raidai. Auklėjimo tipai sukurti remiantis tėvų gebėjimu būti jautriais ir reikliais, atjaučiančiais, nusišalinusiais ir panašiai. Mokslininkės klasifikacijoje išskiriami keturi elgesio su vaiku modeliai: leidžiantis, autokratinis, demokratiškas, nusišalinęs. Kiekviename, šių vaiko ugdymo būdų matomos gyvenimo eigoje atsirandančios auklėjimo vertybės, metodikos ir elgsena. Šie modeliai reprezentuoja tokių elementų derinį, kaip reikalavimų, kontrolės, komunikacinio ir edukacinio efekto, kuris sudaro lemiamą (liberalų), autoritarinį ir autoritetingą tėvų auklėjimo stilių derinį (Libin, 1999)

Diana Baumrind išskiria tris, pagrindinius, tėvų elgsenos aspektus:

1. priėmimas - atliepimas buvimas vaiko gyvenime norint išlaikyti emocinius ryšius su juo;
2. kontroliavimas - reiklumas ketinant skatinti vaiko brandžią elgseną;

3. autonomiškumas – vaikas turi veiksmų laisvę norint išugdyti savarankiškumą.

Atskiri šių aspektų raiškos lygiai sudaro tris pagrindinius auklėjimo stilių tipus: autoritarinis stilius pasižymi stipriu kontroliavimu-reiklumu bei nedideliu atliepimu; autoritetingas stilius pasižymi gausiu atliepimu bei reiklumu; atlaidus stilius pasižymi atliepimu, tačiau nedideliu reiklumu-kontrole.

E. McCoby ir J. Martin papildė D. Baumrind sistemą, apibrėždami du pagrindinius aspektus: kontrolės lygį arba reikalavimus ir bendrą priėmimo-atmetimo parametą. Šių dviejų dimensijų susikirtimas sudarė dar vieną papildomą stilių, pridėdamas naujas auklėjimo tipas: neatsakingas (aplaidus) (Braun Dž., Kristensen D., 2001).

Atlaidų stilių pripažystantys tėvai stengiasi netaikyti bausmių atžaloms, palaikyti, ramiai priimti į jo poreikius, norus ir veiksmus. Tėvai aptaria su atžalomis šeimai reikšmingas problemas bei aiškiai pateikia viduje esančias taisykles, bet nereikalauja elgtis pareiagingai ar laikytis tam tikrų elgesio taisyklių. Šie tėvai save vaikams pateikia kaip visa ko šaltinį, kurį galima naudoti taip kaip norisi, bet ne kaip sektina pavyzdį ar nuoseklų atžalos palydovą gyvenime, kuris padeda suformuoti ar keisti jo elgseną. Gimdytojai neretai per daug pasitiki juo ir nekontroliuoja vaiko veiksmų, neskatina laikytis socialinių standartų. Norėdami paveikti vaiką tokie tėvai gali ilgai aiškintis, kalbėtis, netgi bandyti manipuliuoti, tačiau nenaudoja atviros jėgos, bei kompromisinio sprendimo būdo.

Autoritarinį stilių taikantys tėvai bando kurti, taikyti kontrolės būdus, bei analizuoti atžalų elgseną ir nusistatymus vadovaudamiesi anksčiau susikurtomis nuostatomis bei konkrečiais standartais. Jų nuomone teigiamas vaiko elgesys yra tada, kai vaikas besąlygiškai paklūsta, priešingu atveju taikomos įvairios bausmės, apribojimai, kontroliavimai. Tėvai įsitikinę, kad vaikas privalo būti žemesniame lygyje, nei suaugusieji, visapusiškai apribojamos vaiko laisvės, skiriama papildomų darbų ir veiklų. Nusistovėjusios tradicijos ir taisyklės jiems yra savaime suprantamas dalykas ir siekiama išlaikyti kontrolę kiek įmanoma ilgiau. Tokiuose namuose su vaikais nediskutuojama, neleidžiama net abejoti suaugusiųjų žodžiais ar poelgiais.

Demokratišką stilių pritaikantys auklėjime tėvai siekia nukreipti atžalos veiksmus apgalvotai įvertinus situacijas. Drąsina vaiko norą išsakyti savo nuomonę, suteikia visokeriopą informaciją apie tai kodėl namuose galioja tam tikros taisyklės, kokia jų paskirtis bei nauda. Idėmiai išklausomi atžalos pasiaiškinimai, jei ši nesutinka vykdyti paliepiamų ar nurodymų. Šie gimdytojai vertina savo atžalų nepriklausomybę, skatina siekti užsibrėžtų tikslų kartu ir disciplinuotą konformizmą. Dėl tos priežasties šie tėvai būna griežti ir taikantys kontrolės taisykles, jei kyla nesusipratimų su vaiku, tačiau jie neapkrauna atžalos rigidiškais apribojimais. Gimdytojai siekia įtvirtinti savas suaugusiųjų statusus, tačiau pripažįsta ir skirtingus mažųjų poreikius bei identitetą. Tėvai suvokia vaiko

poreikius ir norus, tačiau griežtai apriboja elgesio taisykles, siekdami jas įtvirtinti ateityje. Tam, kad pasiektu pageidaujamų tikslų, tėvai naudoja įvairius metodus: aiškinasi su vaikais iškilusias problemas, išklauso, tačiau prireikus gali panaudoti net labai griežtus metodus, dažnai taikomas režimas ir pastiprinimas, kas padeda formuoti teigiamą elgesį.

Aplaidus auklėjimo stilius pasižymi mažu tėvų įsitraukimu į auklėjimo procesą, emociniu šaltumu ir atstumimu vaiko atžvilgiu, žemas kontrolės lygis ignoruojant vaiko interesus ir poreikius bei globos trūkumas (Vaitiekonienė V., 2001).

Psichologė D. Baumrind išskyrė du tėvų švietimo modelius - demokratinį ir kontroliuojantį.

Demokratinį stilių lemia šie parametrai: aktyvus žodinis bendravimas tarp vaikų ir tėvų, vaikų įtraukimas į šeimos problemų sprendimus, atsižvelgiant į jų nuomonę; tėvų noras padėti, prireikus, tikėjimas vaiko savarankiškos veiklos sėkme (Libin, 1999).

Kontrolės stilius apima reikšmingus vaikų elgesio apribojimus: aiškūs netinkamo vaiko elgesio apribojimas, aiškinimas, tėvų ir vaikų nesutarimų dėl drausminių priemonių nebuvimas.

Paaikškėjo, kad šeimose, turinčiose demokratinį auklėjimo stilių, vaikams būdingai vidutiniai gebėjimai vadovauti, agresyvumas, noras kontroliuoti kitus vaikus, tačiau patiems vaikams trūko išorinės kontrolės. Vaikai taip pat turėjo gerą fizinį išsivystymą, buvo socialūs, lengvai susipažindavo su bendraamžiais, tačiau jie neturėjo altruizmo, jautrumo ir empatijos.

Vaikai, kurių tėvai turėjo kontrolinį auklėjimo tipą, buvo paklusnūs, motyvuojantys, tačiau nepakankamai ryžtingi, kad pasiektų savo tikslus, neagresyvūs.

Mišraus švietimo stiliaus, vaikai buvo pranašesni už kitus vaikus, pasižymėjo paklusnumu, emociniu jautrumu, neagresyvumu, tačiau trūko smalsumo, mąstymo originalumo, turėjo menką vaizduotę (Vebergas G., 2002).

D. Baumrind, tyrinėjusi bruožus pasireiškiančius darželinukų amžiaus vaikams, kurie buvo ugdomi pagal anksčiau aptartus tris stilius, pastebėjo, jog demokratiškų tėvų vaikų raida buvo geresnė – mažieji pasižymėjo guvumu, linksmumu, buvo socialūs, troško pasiekimų, turėjo aukštą savęs vertinimą, puikiai, drąsiai bendravo su suaugusiais bei bendraamžiais. Valdingų tėvų vaikams buvo būdingos besikeičiančios nuotaikos, dažnai jausdavosi nelaimingi, mažai bendravo su bendraamžiais, dažnai supykdamo be aiškios priežasties, neturėjo konkrečių norų. Bendrauti su šiais vaikais nebuvo itin smagu. Nuolaidžiaujančių tėvų atžalos pasižymėjo perdėtu judrumu, impulsyvumu, buvo pastebėtas agresyvus elgesys, tai labiau buvo būdinga berniukams. Pastarieji vis siekė visiems įsakinėti, buvo egoistiški, negebėjo kontroliuoti savo elgesio, trūko savarankiškumo, šių vaikų pasiekimų rezultatai buvo žemi.

Palankus demokratinio auklėjimo stiliaus rezultatas buvo matomas ir paauglystėje: lyginant su nuolaidžiaujančiu ir autoritarinių tėvų vaikais. Demokratiškų tėvų atžalos turėjo aukštesnį savęs

vertinimą, labiau motyvuoti, puikius socialinius įgūdžius, nevartojo psichotropinių medžiagų, neturėjo elgesio problemų (Baumrind, 1991).

Remiantis literatūros analize galima teigti, kad labiausiai paplitęs vaiko charakterio savybių formavimo mechanizmas, atsakingas už savikontrolę ir socialinę kompetenciją yra tėvų naudojamų priemonių ir kontrolės įgūdžių gebėjimas pritaikyti auklėjime. Vaikams, kurie auklėjami pagal tinkama auklėjimo stilių būdingi puikūs gebėjimai prisitaikant prie mokyklos aplinkos ir bendraujant su bendraamžiais, jie būna aktyvūs, nepriklausomi, iniciatyvūs, geranoriški ir empatiški.

1.2. Savęs vertinimo samprata

Psichologijos žodyne (1993) savęs vertinimas apibūdinama kaip žmogaus savęs, savo galimybių, savybių ir buvimo tarp kitų individų vertinimas. Nuo to priklauso individo santykiai su jį supančiais žmonėmis, jo gebėjimas kritiškai save vertinti, griežtumas sau, savo laimėjimų ir nesėkmių vertinimas. Savęs vertinimas turi įtakos žmogaus veiklos aktyvumui ir jo asmeniniam vystymuisi ir yra stipriai susijęs su individo pretenzijų lygiu, t.y. tikslų, kuriuos jis sau kelia sudėtingumu.

Valicko (1991) teigimu dėl savo praktinės reikšmės savęs vertinimas dažnai tiriamas mokslininkų, tyrimų rezultatai plačiai taikomi praktikoje, pavyzdžiui, gali turėti įtakos ieškantis darbo, aiškinantis porų tarpusavio konfliktų priežastis, nepasitenkinimu savo gyvenimu ir pan.. Į asmenybės tyrimus neretai yra įtraukiami ir savęs vertinimo lygio bei adekvatumo komponentai, nes tai yra viena iš asmenybinių charakteristikų, numatančių individo apsisprendimus, motyvaciją bei elgsenos ypatumus. Išskiriami 3 savęs vertinimo metodikų tipai: tiesioginiai, netiesioginiai ir psychosemantiniai. Tiesioginės savęs vertinimo metodikos remiasi respondento pateikta informacija. Metodikų išskirtinumas – paprastumas, bet pastebima ir trūkumų, nes respondento pateikiama informacija gali būti netiksli. Tiesioginėms tyrimo metodikoms priskiriami įvairių savybių rangavimas, Dembo-Rubenšteino poliarinių profilių metodika, V. Stolino „požiūrio į save“ klausimynas, M. H. Kuhn „20 tvirtinimų apie save“ testas bei M. Rosenberg savigarbos skalė.

Netiesioginės savęs vertinimo metodikos parodo savęs vertinimo ypatumus per socialinio pripažinimo spektrą (Valickas, 1991). Pagrindiniai netiesioginiai savęs vertinimo metodai: F. Hoppe „pretenzijų lygis“, SvSNT (savęs vertinimo sistemos netiesioginio tyrimo) metodika, projekcinės metodikos.

Labiausiai naudojami psychosemantiniai savęs vertinimo metodai yra repertuarinių gardelių

technika bei semantinio diferencijavimo skalės.

Mokslininkai G. Marwell ir L.E. Wells, kurie nagrinėjo nemažai savęs vertinimo aprašymų metodikų, siūlo skirstyti juos į šiuos pagrindinius tipus :

1) Savęs įvertinimas kaip socialinės nuostatos - savęs vertinimo apibūdinimo tipas yra labai paprastas kai savęs vertinimas suvokiamas kaip nuostata į save.

2) Savęs vertinimas kaip išskirtinumas iš nuostatų - iškeliamą savęs vertinimo priklausomumas nuo to, kokį individas mato save realiame gyvenime ir kokiu jis norėtų būti, tuo tarpu pirminiu atveju savęs vertinimas nusakomas tik realaus Aš pagrindu.

3) Savęs vertinimas kaip psichologinė reakcija – kalbant apie savęs vertinimą kaip psichologinę reakciją, esminė reikšmė suteikiama individo jausmams, tam, ką jaučia ir išgyvena savo atžvilgiu. Kaip ir antruoju atveju, iškeliamą savęs vertinimo priklausomumas nuo to, kokį individas mato save realiame gyvenime ir kokiu jis norėtų būti. Bet šiuo atveju savęs vertinimo suvokimas yra ne kaip tiesioginio skirtumo tarp dviejų nuostatų rezultatas, bet kaip jausmai, kuriuos sukelia tas skirtumas.

4) Savęs vertinimas kaip asmenybės funkcija - šį asmenybės tipą pasiūlė R. Ziller ir jo pasekėjai (R. Ziller et al., 1969), visiškai kitoks nei buvo aptarti prieš tai. Savęs vertinimas čia suprantamas kaip Aš sistemos dalis, kuri tarpininkauja tarp Aš ir jį supančio pasaulio. Keičiantis aplinkai, savęs vertinimas daro įtaką asmens reagavimui į pasikeitimus (G. Marwell, L. E. Wells 1976).

Pagrindiniai savęs vertinimo lygiai yra: aukštas, adekvatus, žemas. Dar yra per aukštas ir per žemas savęs vertinimo lygiai. Žmogus, kuriam būdingas pernelyg didelis savęs vertinimas, turi polinkį apie save galvoti, nors ir nebūna tam pagrindo. Šis asmuo yra nesavikritiškas, negeba planuoti, o po daugelio nesėkmių atsiranda polinkis savęs nuvertinimo, dažnai užblokuojamo pasąmonėje. Per didelis savęs nuvertinimas sukelia priešingas vidines ir išorines reakcijas. Tokiam žmogui būdingas per didelis savęs, kaip asmenybės nuvertinimas, nepagrįstos baimės (Sokolovienė,1996).

Aukštas savęs vertinimas - yra naudingas. Asmenys turintis aukštą savęs vertinimą nepasiduoda kitų įtakai, geba atsispirti narkotikų vartojimui, demonstruoja užsispyrimą atliekant sudėtingesnius darbus ir yra laimingesni. Tokie žmonės yra pasitikintys savo gebėjimais ir savimi, šis bruožas juos apsaugo nuo nerimastingumo, depresiškumo ir duoda pagrindą gerai savijautai.

Adekvatus – realus savęs vertinimas suteikia žmogui galimybę kritiškai save įvertinti, suvokti savo gebėjimus ir galimybes bei derinti jas, kelti sau aiškius, tikroviškus tikslus, atmesti jo gebėjimų neatitinkančias veiklas. Šie žmonės nemano, kad yra prastesni už kitus, tiki, kad gali įveikti sunkumus.

Asmenys, kurių savęs vertinimas žemas, atsiriboja nuo socialinės aplinkos, retai dirba

vadovaujanti darbą. Žemas savęs vertinimas daugiausia būna susijęs su netinkamos elgsenos apraiškomis: įsitraukimu į asocialias grupes, agresyvumu, nusišalinimas nuo šeimyninių įsipareigojimų.

Kai žmogaus savęs vertinimas žemas, atsiranda pagrindas formuotis nepilnavertiškumo jausmui: nuolatinis nepasitikėjimas savo gebėjimais, neturėjimas iniciatyvų, abejingumas aplinkai ir nerimui. Šie asmenys nepasiekia užsibrėžtų tikslų, nors turi potencialių gebėjimų. Stengiasi išvengti situacijų, kuriose gali tekti rizikuoti, susidūrę su sunkumais, pasiduoda net nebandydamas jų įveikti. Jiems svarbiau aplenkti susidariusius sunkumus, nei išgyventi sėkmę (Sokolovienė D., 1996).

Taigi, individualybės savęs vertinimas, jos troškimų lygis, motyvavimosi sistema susidaro asmenybei vystantis socialinėje visuomenėje, susidarant kompleksinių psichologinių ryšių sistemai. Asmens savęs įvertinimas yra pasekmė nenustojamo vertinimo – to, ką žmogus mato savyje ir to ką kiti mato jame. (Petrovskis A., 1981).

1.2.1. Moters savęs vertinimo samprata

Moterys labiau linkusios save nuvertinti nei vyrai, kadangi jos sau kelia aukštesnius reikalavimus ir yra linkusios manyti, kad nėra vertos užimti aukštų pareigų, ar siekti karjeros, kai tuo tarpu vyrai labiau linkę pasitikėti savimi ir nesėkmės atveju pasikliauja tik savimi, nesivadovaudami emocijomis, teigia Newman R. (2016). Savo straipsnyje autorė teigia, kad darbe neretai moterys turėdamos geresnius įgūdžius ir žinias užima žemesnius postus nei vyrai (Newman R., 2016). Tai rodo, kad moterys save vertina žemiau nei vyrai.

Psichologai įvardina penkias moterų žemos savęs vertinimo atsiradimo priežastis:

- Patirtis biologinėje šeimoje. Moterims, kurios vaikystėje augo nedarniose šeimose, stebėjo nepalankius tėvų santykius (mamos aukojimąsi), suaugus sudėtinga mylėti save, kadangi nebuvo atitinkamo pavyzdžio. Svarbus yra ir mamos požiūris į save, jei jos savęs vertinimas žemas, ji menkins ir dukrą, įdomus faktas tas, kad tokios mamos aukština šeimoje augančius sūnus. Kai šeimoje auga ne viena o daugiau mergaičių ir pastoviai lyginamos tarpusavyje, viena išaukštinama, o kita sumenkinama, dukra, kuri buvo neįvertinama tą nepilnavertiškumo pojūtį gali turėti visą gyvenimą ir galvoti, jog tai neįmanoma pakeisti.

- Skausmingi patyrimai paauglystėje, kurie siejasi su brendimu ir kūno pasikeitimais. Nepriklausomai nuo to, kokioje šeimoje mergina augo, jos neigiamą savęs vertinimą gali įtakoti su brendimu susiję kūno pokyčiai, itin tai aktualu jei mergaitės brendimas prasidėjo anksčiau arba vėliau nei kitų bendraamžių. Paauglystėje patirtos patyčios taip pat gali formuoti savęs niekinantį įvaizdį ateityje.

- Nelaiminga pirmoji meilė, kai pasijuokiama, pažeminama. Tokios patirtys neigiamai atsiliepia ateityje moters savęs vertinimui. Mergina gali pradėti galvoti, jog ji daugiau niekada nebus mylima.

- Netinkami santykiai su partneriu. Kai moteris yra nuolatos ujamama, peikiama, sumenkinama savo partnerio.

- Kultūriniai įsitikinimai. Moteris turi rūpintis šeima, partneriu, eiti į darbą, tai yra gebėti prisitaikyti prie kitų žmonių poreikių (Jurkevičienė G. 2017).

Žemas savęs vertinimas įvairioje aplinkoje neretai iššaukia įvairius psichosomatinius sutrikimus, dažniausiais atvejais moteris jaučiasi nelaiminga, niekam nereikalinga, neverta būti šalia kitų žmonių ir panašiai, trumpiau tariant pasireiškia depresinės nuotaikos. Tyrimais įrodyta, kad žemas savęs vertinimas padidina galimybę susirgti depresija, nors jei anksčiau ji ir nepasireikšdavo. Buvo ištirtos 376 moterys, kurios skundėsi pablogėjusiomis nuotaikomis, pasirodė, kad šios moterys neserga depresija, tačiau dėl žemo savęs vertinimo jų tyrimų analizės rodikliai rodė pirmines depresijos pasireiškimą. Pritaikius gydymą ir pakartotinai ištyrus šias moteris po šešių mėnesių, nustatyta, kad depresiškumo lygis sumažėjo, tačiau visiškai neišnyko. Tai įrodo, kad žemas savęs vertinimas daro įtaką moterų sveikatos būklei. Tuo tarpu buvo mažai įrodymų, kad ankstesni epizodai, numatantys būsimą ligą žmonėms, turintiems aukštą savęs vertinimą gali pasireikšti artimiausiu metu (Ingham, Kreitman, Miller, 1987).

Remiantis tyrimais bei literatūros analize galima teigti, kad moters savęs vertinimą įtakoja tėvų auklėjimo stilius, kultūriniai faktoriai, aplinkinių požiūris bei vertinimas.

1.2.2. Tėvo auklėjimo stiliaus įtaka moters savęs vertinimui

Per auklėjimo stilių tėvai įtakoja vaiko asmenybės formavimąsi. G. Navaičio (2007) teigimu, tėvai savo vaikus auklėja naudodami įvairius auklėjimo stiliaus modelius. Jis išskyrė penkis auklėjimo stilius: autokratiškas (kai tėvai nurodo vaikams, ką ir kaip jie turi daryti), autoritarinis (vaikas gali pasakyti savo nuomonę, tačiau tėvai jos nepaiso), autoritetingas (vaikas gali pareikšti savo nuomonę ir nuspręsti kaip elgtis tam tikrose situacijose, bet privalo gauti gimdytojų pritarimą), nuolaidūs tėvai (sprendimus priima vaikai) ir viską leidžiantys (vaikas nepaiso tėvų nuomonės, pats priima sprendimus).

Tyrimais įrodyta, jog autoritetinis auklėjimas yra palankiausias vaiko vystymuisi, kadangi šių gimdytojų atžalos jaučia ir suvokia jų meilę, palaikymą, tačiau žino ir elgsenos ribas ir taisykles, tad pasižymi kokybiškesne savireguliacija, savarankiškumu, noru bendrauti su aplinkiniais, dažnesne pasiekimų motyvacija ir teigiamu savęs vertinimu (Furnham ir Cheng, 2000).

Psichologai teigia, jog retas bendravimas su tėvu, neturi įtakos berniuko vyriškumo vystymuisi, bet užaugęs vaikas gali neturėti elementarių šiltų bendravimo įgūdžių su savo vaikais. Tėčio poveikis mergaitės lytinei identifikacijai ryškiausiai stebima paauglystės laikotarpiu. Būtent tada, dukra iš tėčio turi gauti savęs kaip moters pripažinimą.

Tėtis vertindamas savo dukrą pozityviai (išvaizda, gebėjimai), skatina jos savęs vertinimo ugdymąsi. (G. Vaitoška, 2007).

Tyrimais įrodyta, jog vaiko psichologiniai rodikliai būna aukšti, kai tėtis aktyviai įsitraukia į jo auklėjimą. Glaudžius santykius su tėčiu turintys vaikai geba suvaldyti emocijas, mažiau pasireiškia agresyvumas, jų geresni protiniai gebėjimai, greičiau adaptuojasi naujoje socialinėje aplinkoje (G. Vaitoška, 2007).

Vaikas gana anksti pradeda suvokti kaip jį vertina ir supranta tėvai. Tolimesnei vaiko asmenybės brandai tėvai ir jų pasirinktas auklėjimo stilius daro didelę įtaką. Kiek tėvai bendrauja su vaiku, kiek duoda švelnumo ir supratingumo, nuo to priklausys jo gyvenimo tikslai ir santykiai su kitais žmonėmis (Žukauskienė, 2012).

Mokslininkės Žukauskienė R. Ir Malinauskienė O. 2008–2009 metais atliko tyrimą, jas domino paauglių savęs vertinimą (RSE: Rosenberg Self-Esteem scale, Rosenberg, 1965), tėvų auklėjimo stilių (EMBU: Egna Minnen Beträffande Uppfostran, Arrindell et al., 1994), paauglių emocinį intelektą (ESCQ-45: Emotional Skills and Competence Questionnaire, Takšić et al., 2009) ir saviveiksmingumą (GSE: Generalized Self-Efficacy Scale, Schwarzer and Jerusalem, 1995). Tyrimai parodė, jog merginos turi aukštesnį bendrą emocinį intelektą (ir didesnius visus emocinio intelekto rodiklių įverčius) nei vaikinai; merginų ir vaikinų saviveiksmingumas nesiskiria, bet vaikinams būdingas didesnis savęs vertinimas nei merginoms. Tiek mama, tiek tėvas emocionaliau bendrauja su vaiku jei tai yra mergaitė, o tėtis (ne mama) daugiau naudoja nusišalinimą, kai šeimoje auga berniukas. Galima daryti išvadą, kad merginų savęs vertinimą numatyti leidžia tik emocinis intelektas, o vaikinų savęs vertinimą – dar ir tėčio emocionalus palaikymas (Žukauskienė R., Malinauskienė O., 2008).

Tos pačios autorės po kelių metų atliko kita tyrimą ir nustatė, kad tėvo ir mamos emocinis jautrumas ir visi emocinio intelekto rodikliai yra teigiamai susiję su jaunų žmonių savęs vertinimu bei saviveiksmingumu, o tėčio hipergloba dar teigiamai siejasi su mergaičių savęs vertinimu. Vaikinų ir merginų emocijų valdymas ir abiejų tėvų naudojama emocinis jautrumas, kaip auklėjimo stilius, yra teigiamai susiję: kuo tėtis ir mama yra emociškai artimesni, tuo labiau paaugliai gali valdyti emocionalumą. Kuo tėtis labiau šalinasi sūnaus ar dukters, tuo paaugliai silpniau valdo emocijas. Mamos nusišalinimas dukters atžvilgiu siejasi su visais emocinio intelekto rodikliais. Taip pat abiejų tėvų nusišalinimas yra neigiamai susijęs su vaikinų ir merginų savęs vertinimu bei

saviveiksmingumu (Žukauskienė R., Malinauskienė O., 2011).

Kaip matome iš šio tyrimo tėvo dalyvavimas paauglių, merginų gyvenime labai reikšmingas, pastebėta, kad emocinį prisirišimą tėvai labiau jaučia dukroms, nei sūnums, tai įtakoja merginų aukštesnį savęs vertinimą.

1.3. Prieraišumo prie partnerio teorinė samprata

Individui bręstant prieraišumu patenkinami daugelis, labai svarbūs asmeniniai poreikiai, tokie kaip saugumas, pritarimas, artimumas. Bowlby teigia, jog žmogaus santykių ankstyvojoje vaikystėje bei paauglystėje pagrindais atsiranda artimumo kitam išreiškimo sąmoningi modeliai, kurie turės įtakos visam gyvenimui. Prieraišumas paveikia psichologinį funkcionavimą per asmens emocinius ryšius (Luteijn F., Pielage, 2005).

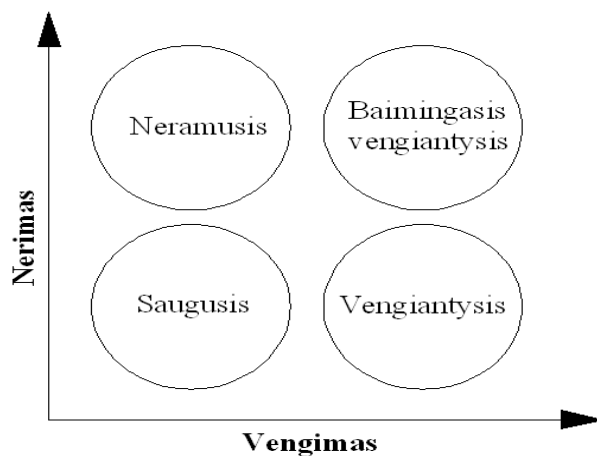
Suaugusiųjų prieraišumo tipai daugiausia apibūdinami pagal du veiksnius – santykiu nerimą ir vengimą, – jie apibūdina keturis prieraišumo tipus (saugųjį, neramųjį, vengiantįjį ir baimingąjį vengiantįjį) (žr. 1 pav., sudaryta Balsebičienės B., Šinkariovos L., remiantis K. Brennano, R. Clarko, P. R. Shaverio (1998) ir S. B. Pielage (2006) medžiaga).

Saugiojo prieraišumo tipui priklauso individai, kurių santykiuose nėra nerimo ar vengimo. Tokie žmonės noriai užmezga santykius su aplinkiniais yra pasitikintys, ramūs būdami šalia jiems artimų žmonių bei tiki, kad ir kiti žmonės gerbia juos ir pasitiki.

Neramiojo prieraišumo santykiu tipo individams pasireiškia daug nerimo ir mažai vengimo. Šie žmonės save suvokia negatyviai, o kitus priima teigiamai. Tokiems žmonėms reikalingas nuolatinis patvirtinimas, jog jie yra kažko verti. Šiems asmenims reikalingas stiprus emocinis ryšys, tačiau pajutę bent menkiausią atitolimą pradeda jaustis menkaverčiais ir nesaugiais.

Vengiančiojo santykiu tipo individams pasireiškia daug vengimo, bet mažai nerimo. Tokie žmonės save vertina tik teigiamai, tačiau kitus, aplinkinius – neigiamai. Bendravimo su priešingos lyties atstovais pakeičiamas savęs išaukštinimu ir atsiribojimu nuo aplinkinių. Jiems būdingas artimų santykių sumenkinimas (Colin, 1996; Pielage, 2006).

Baimingojo vengiančiojo santykiu tipo asmenims būdinga daug nerimo ir vengimo. Šių žmonių požiūris tiek į save, tiek į aplinkinius yra negatyvus. Jie norėtų užmegzti artimus santykius, tačiau nerimas, kurį įtakoja negatyvūs įsitikinimai apie save ir kitus blokuoja galimybę sukurti artimumo ir intymumo santykius (Balsebičienės B., Šinkariovos L., 2010).

2 pav. Suaugusiųjų prierašumo tipai

Vienas iš daugelio suaugusiųjų prisirišimo modelių, kuris dažniausiai naudojamas, yra Bartholomew 1990 metais sukurtas modelis. Jis išvystė 4 kategorijų suaugusiųjų prisirišimo sistemą, kuri sudėlioja asmens darbinus modelius į dvi dimensijas: skirtumas tarp savęs ir kitų ir pozityvu/negatyvu. Taip susiformuoja keturi prierašumo stiliai: saugus (pozityvus požiūris į save ir aplinkinius), susirūpinęs (neigatyvus požiūris į save ir aplinkinius, atsitraukiantis (pozityvus požiūris į save, negatyvus – į aplinkinius) ir baimingas (negatyvus požiūris į save ir aplinkinius). Saugų prierašumą turintis asmuo pasižymi aukštesniu savęs vertinimu kartu su tikėjimu, jog galima pasitikėti aplinkiniais žmonėmis. Susirūpinęs asmuo mano jog yra nepilnaverčiai, o kiti atvirkščiai, geba daugiau nei jie. Šiems žmonėms labai svarbi aplinkinių nuomonė, pagal ją vertina save. Baimingi asmuo demonstruoja nepilnavertiškumą, mano, jog negalima pasitikėti kitais žmonėmis. Jie nepasitiki nei savimi, nei aplinkiniais. Atsitraukiančio prierašumo tipo asmuo galvoja, jog tik jie vieninteliai yra naudingi ir geri, tuo tarpu kiti žmonės vertinami, kaip niekam tikę ir jais nepasitikima (Dievaitytė U. 2008).

1.3.1. Ankstyvos vaikystės patirties įtaka prierašumui prie partnerio

Nagrinėjant vaikų elgesio ir emocijų problemas, pagrindinę vietą užima prierašumo teorijai. Šios teorijos kūrėjas J. Bowlby netinkamus santykius tarp mamos ir vaiko tiesiogiai susiejo su paauglystėje patiriamais elgesio ir emocijų sunkumais. Ankstyvoji patirtis bendraujant su mama,

palieka tvirtus, nesikeičiančius prisirišimo įgūdžius vaiko sąmonėje. Mokslininkas teigia, jog būtent prierašumas įtakoja vaiko elgseną (Nasvytienė D. 2005).

Paprastai prierašumas atsiranda per 4 augimo fazes. Maždaug nuo šešių – aštuonių savaičių kūdikis stebi žvilgsniu žmogų esantį šalia, reaguoja į balsą, nori būti šalia, atkreipti į save jo dėmesį, tačiau išsiskyrimo metu reaguoja ramiai. Per išreikšto prierašumo fazę (iki pusantrų – dviejų metų amžiaus) normalaus vystymosi vaikai, neilgam išsiskyre su motina, tipiškai bei išraiškingai elgiasi. Jų elgesį J. Bowlby įvardija kaip saugaus arba nesaugaus prierašumo dimensija. Saugiai prisirišę mažieji protestuoja, kai mama išeina, demonstruoja nepasitenkinimą likę su nepažįstamu žmogumi, tačiau tuoj nusiramina motinai sugrįžus, grįžta prie nutrauktos veiklos. Nesaugiu tipu prisirišę mažyliai elgiasi dviem būdais: pirmu atveju išoriškai nereaguoja į mamos išėjimą, gali neverkti, neprotestuoti, tačiau motinai grįžus nesiglaudžia, nenori apsikabinti (neaugaus - vengiantis prierašumas). Antruoju atveju: vaikai labai nenori išsiskirti su mama, demonstruoja nepasitenkinimą jai išėjus, nenurimsta motinai sugrįžus, elgesys prieštaringas – tarsi nori kontakto su mama, bet kartu ir priešinasi norui jį atnaujinti (tai nesaugus – ambivalentiškas prierašumo potipis) (Bowlby J., 2001). M. Main (1990) įvedė dezorganizuoto prierašumo sąvoką. Šie mažyliai neturi aiškaus būdo, kaip įveikti stresą išsiskyrus su mama. Ketvirta prierašumo atsiradimo fazė (nuo dviejų metų), tuo metu trumpalaikio išsiskyrimo nerimo apraiškos silpsta, suformuota prierašumo kokybė nulemia vaiko elgesį naujose situacijose, sutikus nepažįstamus žmones.

JAV psichologai (2001) teigia, kad apie 65 proc. Vidutinio lygio amerikiečių šeimose augančių vaikų yra saugiai prisirišę, 23 proc. - patenka nesaugaus - vengiančio prierašumo, 12 proc. - į nesaugaus – ambivalentiško prierašumo kategorijas (Cole, Cole, 2001). Moderniaisiais prierašumo tyrimais (Isabella, 1995; Thompson, 1998) bandoma atsakyti į du svarbiausius klausimus:

1. kas lemia prierašumo tipų įvairovę?
2. kokia jų įtaka tolimesnei vaiko asmenybės raidai (Nasvytienė D. 2005)?

Lietuvoje panašaus tipo tyrimai atliekami taip pat, tačiau vis dar nėra sureikšminami gauti rezultatai ir mažai naudojami analizei.

1.3.2. Tėvo auklėjimo stiliaus įtaka moters prierašumui prie partnerio

Analizuojant literatūros šaltinius matomos sąsajos tarp vaiko prisirišimo tipo prie jį

auginusių žmonių ir prierašumo prie partnerio suaugus.

Psichologų teigimu asmeninius santykius rekomenduojama klasifikuoti pagal M. Ainsworth pasiūlytus prierašumo tipus:

1) Saugus: asmenys patyrę saugų prierašumą prie šeimos narių vaikystėje, suaugę santykius su partneriu apibūdina kaip sėkmingus, suteikiančius laimės pojūtį, meilę. Tokie žmonės pasitiki savo partneriu.

2) Nesaugus (ambivalentiškas). Tokie asmenys augo šeimose, kuriose nebuvo griežtų taisyklių bei normų. Tėvų elgesys buvo neprognozuojamas, vienu metu girdavo, kitu, už tuos pačius veiksmus bausdavo. Todėl susiformavęs netikrumo jausmas trukdo užmegzti saugius, artimus ryšius su partneriu. Jiems atrodo, kad partneris gali juos palikti, ar įskaudinti, todėl patiriama nuolatinė įtampa bei stresas.

3) Nesaugus vengiantis. Kadangi šiems asmenims vaikystėje trūko glaudaus, emocinio bendravimo su tėvais jiems santykiai su partneriu asocijuojasi su nesaugumu, nepasitikėjimu. Todėl šie žmonės vengia artimų santykių, bijo įsipareigoti.

4) Dezorganizuotas prierašumas. Tokių žmonių biologinėje šeimoje nebuvo auklėjimo sistemos, arba ji nuolatos kisdavo, tėvai laikėsi abejingumo principų savo vaiko atžvilgiu, todėl užaugę tokie asmenys nesugeba palaikyti ilgalaikių santykių, jų santykiai su partneriu pagrysti baime. (Žukauskienė R. 2012).

1.3.3. Prierašumo prie partnerio sąsajos su moters savęs vertinimu

Hetherington (2003), teigia, jog artimi tarpusavio santykiai yra svarbiausi žmogaus gyvenimo raidoje. Nuo santykių kokybės priklauso asmens psichologinė ir fizinė sveikata, jo saugumas, gerovė, sugebėjimams; daro įtaką net savęs vertinimui (Hetherington, 2003). Artimi santykiai labai didelę reikšmę turi asmens savęs vertinimui, nes būtent per santykius suvokiama, kad esi mėgstamas, gaunamas palaikymas, padrąsinimas.

Santykis tarp savęs vertinimo ir romantinių santykių yra daugelio mokslinių tyrinėjimų pagrindas. Tyrimai rodo, kad aukštas savęs vertinimas yra naudingas romantiniuose santykiuose. Erol, R. Y., & Orth, U. (2016) atlikti tyrimai, naudojant abiejų partnerių duomenis, rodo, kad aukštas savęs vertinimas daro teigiamą poveikį geriems santykiams. Tačiau partnerių savęs vertinimo panašumo laipsnis neturi įtakos porų pasitenkinimui santykiais. Nors suprantamas dėmesys ir saugus partnerių tarpusavio ryšys paaiškina, kodėl savęs vertinimas yra naudingas

romantiniuose santykiuose (PsycINFO 2017 APA).

Negebančių tarpusavyje sutarti partnerių šeimoms trūksta gerų bendravimo įgūdžių, reikalingų artimiems santykiams kurti. Šie įgūdžiai yra svarbūs ne tik patiems santykiams palaikyti, jie taip pat atspindi partnerių savęs vertinimą. Jie apima gebėjimą aiškiai, sąžiningai, trumpai ir užtikrintai išreikšti savo mintis, taip pat galimybę išklaudyti. Šių įgūdžių buvimas rodo, kad partneris žino ir gali aiškiai kalbėti apie savo poreikius, norus, jausmus, įskaitant galimybę nustatyti ribas, tai būdinga aukštą savęs vertinimą turintiems sutuoktiniams. Tačiau žemą savęs vertinimą turintys asmenys neigia jausmus ir poreikius dėl to, kad vaikystėje jie buvo gėdijami ar ignoruojami. Jie taip pat sąmoningai slopina tai, ką galvoja ir jaučia, kad nesupykintu bei neatstumtu savo partnerio, bijodami kritikos ir emocinės vienatvės. Dažnas reiškinys tokiuose santykiuose hipergloba, nepagrįsti kaltinimai, melas, kritika, problemų nuslėpimas, partnerio ignoravimas ir kontrolė. Asmenys tokiose šeimose įvaldo disfunkcinio bendravimo strategijas, išugdytas šeimose, kuriose jie augo (Gasparian M., 2017).

1.4. Literatūros analizės apibendrinimas

Išanalizavus mokslinę literatūrą galima teigti, kad vis dar trūksta tyrimų, kurie atspindėtų konkrečiai moterų retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus įtaką jų savęs vertinimui bei prierašumui prie partnerio. Darydama analizę pastebėjau, kad daugelis tyrimų, kurie tiria tėvų auklėjimo stilių vyrus ir moteris, daro tai bendrai, neišskirdami moterų ir vyrų pagal lytį. Atlikta nemažai tyrimų, kurie nagrinėja prierašumą, savęs vertinimą su vaikais ir paaugliais, tačiau vis dar pasigendama tyrimų, kurie analizuotų šių faktorių įtaką suaugusiųjų žmonių gyvenime.

Peržvelgus D. Baumrind auklėjimo stilius, matome, jog tėvų auklėjimo stiliai daro didelę įtaką jų vaikų elgesiui. Pozityvus auklėjimas susijęs su palankiu, socialiu ir nepriklausomu atžalų elgesiu, aukštu savęs vertinimu. Nepozityvus auklėjimas įtakoja – adaptacijos visuomenėje problemas, negebėjimą prisiimant atsakomybę už savo poelgius. Auklėjimo stiliai pasižymi pastovumu ir vienoda elgesio raiška tam tikrose situacijose, kuri apima auklėjimo elgesio konsteliaciją. N. Darling ir L. Steinberg (1993) auklėjimo stilių nusako kaip nesikeičiantį požiūrį ir tikėjimo savo veiksmais visumą, kai auklėjimo stiliumi perduodamas tėvų požiūris į vaiką (Žukauskienė, Malinauskienė, 2008). Autoriai teigia, jog svarbu gilintis į tėvų ir jų atžalų tarpusavio santykius, nes tai įtakoja vaikų savęs vertinimo ugdymą, bei daro įtaką tolimesnio gyvenimo kokybei.

Analizuojant prierašumo reiškinį, pastebima, jog šis faktorius turi įtakos asmenybės

gebėjimui saugiai adaptuotis socialinėje aplinkoje, sukurti glaudžius kontaktus su kitos lyties atstovais. Atkreiptas dėmesys į tai, jog prierašumui didžiulę įtaką turi vaikystėje įgyti išgyvenimai (jei buvo gautos traumuojančios patirtys, tai užmegzti santykius bei juos išlaikyti bus sunku ir atvirkščiai). Pastebima, jog poros, kurios tarpusavyje prisirišusios saugiu stiliumi jaučiasi laimingesnės, nei tos, kurios labiau negatyviai prisirišusios (Dievaitytė, 2008).

2. MOTERŲ RETROSPEKTYVAUS TĖVŲ AUKLĖJIMO STILIAUS VERTINIMO RYŠYS SU JŲ SAVĖS VERTINIMU IR PRIERAISUMU PRIE PARTNERIO

2.1. Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezės

Tikslas: Nustatyti moterų retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus vertinimo ryšį su jų savęs vertinimu ir prierašumu prie partnerio.

Uždaviniai:

1. Nustatyti retrospektyvaus tėvo auklėjimo stilių ryšį su moters savęs vertinimu.
2. Nustatyti ryšį tarp retrospektyviai vertinamų tėvo auklėjimo stilių ir prierašumo prie partnerio tipų.
3. Nustatyti prierašumo prie partnerio tipų ryšį su savęs vertinimu.

Hipotezės:

1. Moterų retrospektyviai suvokiamas nepalankus (nekontroliuojantis, autoritarinis) tėvo auklėjimo stilius siejasi su jų žemesniu savęs vertinimu.
2. Moterų retrospektyviai suvokiamas nepalankus (nekontroliuojantis, autoritarinis) tėvo auklėjimo stilius siejasi su nesaugiu (baimingu, neramiu, vengiančiu) prierašumu prie partnerio.

3. Moterys su aukštesniu savęs vertinimu pasižymi saugesniu prieraišumu prie partnerio.
4. Saugų moterų prieraišumą prie partnerio prognozuoja aukštas savęs vertinimas ir autoritetingas tėvo auklėjimo stilius.

2.2. Tyrimo metodai

2.2.1. Tiriamieji ir tyrimo procedūra

Tyrimo metu buvo apklaustos 126 moterys. Analizuojant surinktus duomenis paaiškėjo, kad tinkamos tyrimui yra 119 anketų. Todėl atsakiusių į anketas imtį sudarė 119 respondentės (**n = 119**). Klausimynas buvo pateiktas internetinėje erdvėje, Apklausą. lt. (tiesioginė nuoroda į klausimyną <https://apklausa.lt/f/-moteru-retrospektyvus-tevo-auklejimo-stiliaus-vertinimo-rysys-su-ju-saviver-8enzz71.fullpage>) platintos per socialinius tinklus. Visos imties charakteristikos pateikiamos 3 lentelėje.

3 lentelė. Atsakiusių ir neatsakiusių į tyrime naudojamus klausimynus respondenčių imtis

	Amžiaus grupė	Šeimyninės padėties grupė	Užimtumo grupė	Prieraišumo grupė	Savęs vertinimo grupė	Tėvo auklėjimo stiliaus grupė
Atsakė į klausimus	n = 117	n = 118	n = 118	n = 119	n = 119	n = 119
Neatsakė į klausimus	n = 2	n = 1	n = 1	n = 0	n = 0	n = 0

Tyrimo dalyvavo jaunesnio (20 – 40) ir vyresnio (41 – 65) amžiaus moterys (Žukauskienė R. 2012). Todėl visos tiriamosios buvo suskirstytos į dvi amžiaus grupes pagal imties vidurkį ($40,21 \pm 10,312$). Pirmąją grupę sudarė moterys, kurių amžius buvo mažesnis už vidurkį, antrąją grupę

sudarė vyresnės nei vidutinis imties įvertis (4 lentelė).

4 lentelė. Respondenčių pasiskirstymas amžiaus grupėse

Amžiaus grupė		
	N	%
Jaunesnio amžiaus moterys	54	45,4
Vyresnio amžiaus moterys	63	52,9
Neatsakė	2	1,7

Toliau, pateikiamas respondenčių pasiskirstymas pagal atskirus socialinius demografinius rodiklius.

Pagal šeimyninę padėtį tiriamosios buvo suskirstytos į dvi grupes – gyvenančias su partneriu ir be partnerio: pirmąją grupę sudarė respondentės, kurios yra susituokusios arba gyvena su partneriu; antrąją grupę sudarė tiriamosios, kurios turi partnerį, bet gyvena atskirai (5 lentelė).

5 lentelė. Respondenčių pasiskirstymas šeimyninės padėties grupėse

Šeimyninės padėties grupė		
	N	%
Gyvenu su partneriu	104	87,4
Gyvenu be partnerio *	14	11,8
Neatsakė	1	0,8

*turi partnerį, bet gyvena atskirai

Pagal užimtumą tiriamosios buvo suskirstytos į dvi grupes: pirmąją grupę sudarė dirbančios moterys; antrąją - nedirbančios dėl sveikatos, dėl amžiaus, dėl motinystės atostogų, laikinai nedirbančios, besimokančios (6 lentelė).

6 lentelė. Respondenčių pasiskirstymas užimtumo grupėse

Užimtumo grupė		
	N	%
Dirbu	88	73,9
Nedirbu	30	25,4
Neatsakė	1	0,8

Pagal išsilavinimą tiriamosios buvo suskirstytos į dvi grupes – pirmąją grupę sudarė moterys su aukštuoju išsilavinimu; antrą: su pagrindiniu; viduriniu ar spec. viduriniu; aukštesniojo;

nebaigtu aukštuoju (7 lentelė).

7 lentelė. Respondenčių pasiskirstymas išsilavinimo grupėse

Išsilavinimo grupė		
	N	%
Žemesnis nei aukštasis	44	37,0
Aukštasis	75	63,0
Neatsakė	0	0

Pagal prierašumo prie partnerio tipą tiriamosios buvo suskirstytos į dvi grupes: nesaugus prierašumas – jį sudarė neramus, vengiantysis ir baimingas vengiantysis prierašumo tipai. Antrąją grupę sudarė saugus prierašumo tipas įvardintas taip pat (saugus prierašumo tipas) (8 lentelė).

8 lentelė. Respondenčių pasiskirstymas pagal prierašumą prie partnerio grupėse

Prierašumo grupė		
	N	%
Saugus prierašumas	36	30,3
Nesaugus prierašumas	83	69,7
Neatsakė	0	0

Pagal tėvo auklėjimo stilių tiriamosios buvo suskirstytos į dvi grupes: palankus tėvo auklėjimo stilius – autoritetingas tėvo auklėjimo stilius. Antrąją grupę sudarė – valdingas (autoritarinis), nekontroliuojantis auklėjimo stiliai (9 lentelė).

9 lentelė. Respondenčių pasiskirstymas pagal retrospektyvų tėvo auklėjimo stilių grupėse

Tėvo auklėjimo stiliaus grupė		
	N	%
Palankus tėvo auklėjimo stilius	40	33,6
Nepalankus tėvo auklėjimo stilius	79	66,4
Neatsakė	0	0

Pagal savęs vertinimą tiriamosios buvo suskirstytos į dvi grupes, kurios ir darbe vadinamos taip pat: aukštesnis savęs vertinimas ir žemesnis savęs vertinimas (10 lentelė).

10 lentelė. Respondenčių pasiskirstymas pagal savęs vertinimą grupėse

Savęs vertinimo grupė		
	N	%
Žemesnis savęs vertinimas	53	44,5
Aukštesnis savęs vertinimas	66	55,5
Neatsakė	0	0

2.2.2. Tyrimo metodika

Kiekybinio tyrimo metu taikyta anketinė apklausa, kurią sudarė:

Demografinis kintamųjų blokas.

Suaugusiųjų prieraišumo (*The Experiences in Close Relationships scale (ECR)*, Brennan *et.al.*, 1998) *skalė*, ji skirta suaugusiųjų prieraišumo tipui nustatyti. Skalę sudaro 36 klausimai. Tiriamajam pateikiama trumpa raštiška instrukcija. Prie kiekvieno teiginio pateikiami penki galimi atsakymai:

- 1 – „visiškai nesutinku”,
- 2 – „nesutinku”,
- 3 – „nei sutinku, nei nesutinku”,
- 4 – „sutinku”,
- 5 – „visiškai sutinku”.

Atsakydamas į teiginį tiriamasis turi pasirinkti vieną iš galimų atsakymų.

Skaiciuojant, kiek balų surinko kiekvienas tiriamasis, visi teiginiai buvo perkoduoti, kad jie būtų vienos krypties - t.y. kuo didesnis surinktų balų skaičius, tuo daugiau vengimo ar nerimo santykiuose individas turi. Daugiausiai kiekvienoje iš dviejų subskalių (nerimo ir vengimo) buvo galima surinkti 5*18- 90 balų.

Remiantis literatūros analize matome jog prieraišumo tipai skirstomi į keturis prieraišumo tipus (saugųjį, neramųjį, vengiantįjį ir baimingąjį vengiantįjį prieraišumo tipą) tyrime jie skirstomi pagal dviejų veiksnių – nerimo ir vengimo santykiuose – išreikštumą.

Prieraišumo prie partnerio tipo nustatymo klausimynas ir metodika buvo gauti iš darbo vadovės L. Šinkariovos.

Rosenberg savęs vertinimo skalė (The Rosenberg Self-Esteem Scale, Rosenberg, 1965) Moterų savęs vertinimui matuoti buvo pasirinkta Rosenbergo savęs vertinimo skalė (*The Rosenberg Self-Esteem Scale*; Rosenberg, 1965). Rosenbergo savivertės skalė remiasi tiriamojo savistaba; skelbiama duomenimis ji pasižymi dideliu patikimumu ir validumu (Pukinskaitė ir Maskalkova, 2009).

dr. M. Rosenbergo artimieji, yra davę leidimą naudoti šią skalę moksliniais ir profesiniais tikslais.

Respondentės savęs vertinimo skalės teiginius įvertina pasirinkdamos vieną iš kategorijų: „visiškai nesutinku“, „nesutinku“, „sutinku“, „visiškai sutinku“.

Skalės teiginių Nr.1, 2, 4, 6, 7 atsakymai koduojami nuo 1 iki 5, t.y. 5 balai už atsakymą „visiškai sutinku“, 4 balai – už atsakymą „sutinku“, 3 balai už atsakymą „nei sutinku, nei nesutinku“, 2 balai – už atsakymą „nesutinku“ ir 1 – už atsakymą „visiškai nesutinku“.

Kiti skalės teiginiai – Nr. 3, 5, 8, 9, 10 koduojami atvirkščiai: 5 balai už atsakymą „visiškai nesutinku“, 4 balai – už atsakymą „nesutinku“, 3 balai už atsakymą „nei sutinku, nei nesutinku“, 2 balai – už atsakymą „sutinku“ ir 1 – už atsakymą „visiškai sutinku“.

Abiejų tipų teiginiuose išlaikoma ta pati teiginių vertinimo logika: žemesni balai – 1 ir 2 – žymi itin žemą (1 balas) ir žemą (2 balai) savęs vertinimą, aukštesni balai – 3 ir 4 – aukštą (3 balai) ir labai aukštą (4 balai) savęs vertinimą. Visų 10 Rosenbergo skalės teiginių įverčių vidurkis gali būti nuo 1 iki 5.

Tėvų auklėjimo stilių klausimynas. Respondenčių vaikystėje ir paauglystėje patirti tėvo auklėjimo stiliai buvo matuojami John R. Buri, 1991 metais sukurtu klausimynu (ang. Parental Authority Questionnaire). Klausimynas sudarytas iš 3 skalių: valdingo auklėjimo stiliaus skalė, autoritetingo tėvų auklėjimo stiliaus skalė, nekontroliuojančio tėvų auklėjimo stiliaus skalė. Tėvų auklėjimo stiliaus klausimynas buvo naudotas VDU studentės Jūratės Falkauskaitės (2010) magistro baigiamajame darbe. Kadangi darbe nenaudojamas klausimynas skirtas mamos auklėjimo stiliui nustatyti, jį kelti į anketinę apklausą buvo netikslinga, todėl tyrime naudojamas tik klausimynas skirtas retrospektyviam tėvo auklėjimo stiliui nustatyti

Klausimyną sudaro 30 klausimų. Tiriamųjų atsakymai yra vertinami nuo 1 iki 5 balų pagal Likerto skalę (1-„Visiškai nesutinku“; 2- „Nesutinku“; 3- „Nei nesutinku, nei sutinku“, 4-„Sutinku“, 5-„Visiškai sutinku“). Valdingo auklėjimo stiliaus skalę sudaro 2, 3, 7, 9, 12, 16, 18, 25, 26, 29 teiginiai, Autoritetingą auklėjimo stiliaus skalę sudaro 4, 5, 8, 11, 15, 20, 22, 23, 27, 30 teiginiai, Nekontroliuojančio auklėjimo stiliaus skalę sudaro 1, 6, 10, 13, 14, 17, 19, 21, 24, 28 teiginiai.

PAQ sudaro 30 teiginių (po 10 kiekvienam auklėjimo stiliui), retrospektyviai matuojančių fenomenologinę auklėjimo patirtį (Buri, 1991). Originalioje instrumento versijoje teiginiai

vertinami Likerto skale nuo 1 („visiškai nesutinku“) iki 5 („visiškai sutinku“), vidurinis rangas žymi atsakymą „nei sutinku, nei nesutinku“. J. R. Buri (1991) nurodo aukštus subskalių patikimumo koeficientus (Cronbacho α): 0,74 – tėvo leidžiančio stiliaus, 0,87 – tėvo valdingo stiliaus, 0,85 – tėvo autoritetingo stiliaus. Šio klausimyno autorius leidžia naudoti jį tyrimų tikslais be atskiro sutikimo.

Visą anketinės apklausos klausimyną sudarė 4 diagnostiniai blokai ir 88 požymiai. Klausimyno struktūrą sudarė instrukcija, socialinių – demografinių kintamųjų blokas (duomenys apie lytį, amžių, šeimyninę padėtį, išsilavinimą, užimtumą ir vaikų skaičių šeimoje) ir pagrindinė dalis – trys diagnostinių kintamųjų blokai. Nustatyti aukšti klausimyno skalių vidinio suderinamumo rodikliai Cronbach Alpha, kas rodo, kad klausimynas yra patikimas ir tinkamas grupinei analizei. Klausimyno diagnostiniai blokai ir juos sudarančių kintamųjų subskalės bei jų Cronbach Alpha rodikliai pateikiami 11 lentelėje.

11 lentelė. Klausimyno diagnostiniai blokai ir juos sudarančių kintamųjų subskalės

Diagnostinių kintamųjų blokai	Subskalės / kintamieji	Skalės tipas	α (Cronbach Alpha) *
Demografiniai kintamieji	Lytis, amžius, šeimyninė padėtis, išsilavinimas, užimtumas	Nominalinės skalės	-
Suaugusiųjų prieraišumo skalė	Nerimas santykiuose	Ranginė, Likert'o tipo skalė	0,91
	Vengimas santykiuose		
Savivertės skalė	Aukšta savivertė	Ranginė, Likert'o tipo skalė	0,86
	Žema savivertė		
Tėvų auklėjimo stilių klausimynas	Valdingo (autoritarinio) auklėjimo stiliaus skalė,	Ranginė, Likert'o tipo skalė	0,69
	Autoritetingo tėvų auklėjimo stiliaus skalė		0,86
	Nekontroliuojančio tėvų auklėjimo stiliaus		0,69

α (Cronbach Alpha) – testo vidinės konsistencijos koeficientas. Kuo labiau šio koeficiento reikšmė artėja prie vieneto ($\alpha \cong 1,00$), tuo aukštesnė testo vidinė konsistencija, tuo testas matuoja tiksliau. Realiai, kaip rodo psichologijos ir statistikos mokslų praktika, psichometrinių tyrimų praktikoje koeficientų reikšmės, lygios vienetui nepasitaiko, tačiau empyriškai rasta koeficiento reikšmė turėtų būti kuo arčiau 1. Paprastai laikoma, kad, jei šio koeficiento reikšmė yra žema ($\alpha \leq 0,50$), tuomet testo, kaip matavimo instrumento, patikimumas yra nepakankamas.

Kaip matyti iš lentelėje pateikiamų duomenų, klausimynas yra patikimas ir tinkamas grupinei analizei.

Turimi anketiniai duomenys buvo analizuoti pagal įvairius demografinius kintamuosius: respondentų amžių, šeimyninę padėtį, išsilavinimą, užimtumą ir vaikų skaičių šeimoje bei retropsektyviai vertintus tėvų auklėjimo stiliaus, moterų savęs vertinimą bei suaugusiųjų prieraišumo skalės kintamuosius bei jų ryšius. Tyrimo duomenims analizuoti buvo pasirinkti šie testai:

- Aprašomoji statistika (vidurkis, standartinis nuokrypis, statistinis reikšmingumas (p)).
- Analizei pagal respondentų retropsektyviai vertintus tėvų auklėjimo stiliaus, moterų savęs vertinimo ir suaugusiųjų prieraišumo skalių konstrukto kintamuosius buvo pasirinktas neparametrinis Mann-Whitney testas, kadangi kintamųjų histogramos ir normalumo testai parodė, jog skirstiniai yra nutolę nuo normaliojo pasiskirstymo. Taip pat sąsajos buvo lyginamos ir atskirose prieraišumo (saugus, nesaugus), savęs vertinimo (žemesnė, aukštesnė) bei retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus (palankus, nepalankus) grupėse.
- Koreliacinėje analizėje nustatomas statistinio ryšio stiprumas tarp kintamųjų. Koreliacija parodo ryšio kryptį – vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė gali didėti arba mažėti. Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad vienam kintamajam didėjant, didėja ir kitas kintamasis. Kuo reikšmė arčiau 1, tuo priklausomybė tarp kintamųjų yra stipresnė.
- Kadangi tyrimo duomenų histogramos parodė, jog analizuojami kintamieji nepaklūsta normaliniam skirstiniui, taikytas Spirmano (*Spearman*) koreliacijos koeficientas.

Gauti rezultatai apdorojami ir analizuojami remiantis duomenų patikimumo rodikliu ($p \leq 0,05$). Tai reiškia, kad pakartotinai atliekant tokį pat tyrimą, rezultato paklaida neviršys 5 %.

Analizuojant kiekybinio tyrimo metu gautus duomenis, taikyti statistiniai metodai (aprašomoji statistika, neparametriniai testai). Gautiems tyrimo duomenims apdoroti naudota SPSS 19 (Statistical Package for the Social Sciences).

Žemiau pateikiama matuojamų reiškinių aprašomoji statistika.

2.3. Tyrimo rezultatai

2.3.1. Retrospektyvus tėvo auklėjimo stiliaus sąsajos su moters savęs vertinimu

Pirmasis tyrimo uždavinys siekė išsiaiškinti ryšį tarp retrospektyvus tėvo auklėjimo stiliaus ir moters savęs vertinimo.

Analizuojant šį ryšį, naudotas neparametrinis Spearman rho koreliacijos testas (12 lentelė).

12 lentelė. Respondenčių retrospektyvus tėvo auklėjimo stiliaus ryšys su jų savęs vertinimu

	Tėvo auklėjimo stilius		
	Valdingas	Autoritetinis	Nekontroliuojantis
Savęs vertinimas N = 119	r = -0,281 p = 0,002	r = 0,077 p = 0,404	r = 0,196 p = 0,033

Rezultatai parodė, kad moters savęs vertinimas yra susijęs su valdingu ($\rho = -0,281$, $p = 0,002$) ir nekontroliuojančiu ($\rho = 0,196$, $p = 0,033$) tėvo auklėjimo stiliumi. Tai reiškia, kad vaikystėje patirtas valdingas tėvo auklėjimo stilius siejasi su žemesniu moters savęs vertinimu. Nekontroliuojantis tėvo auklėjimo stilius siejasi su aukštesniu moters savęs vertinimu. Reikšmingų sąsajų tarp moters savęs vertinimo ir autoritetinio auklėjimo stiliaus nenustatyta ($\rho = 0,077$, $p = 0,404$).

Toliau darbe buvo tikrinama pirmoji hipotezė, teigianti, jog moterų retrospektyviai suvokiamas nepalankus (valdingas, nekontroliuojantis) tėvo auklėjimo stilius siejasi su jų žemesniu savęs vertinimu.

Tam buvo naudojamas neparametrinis Mann-Whitney testas.

Lyginant moterų su žemesniu ir aukštesniu savęs vertinimu retrospektyvų tėvo auklėjimo stilių vidutinius rangus (13 lentelė) stebimi statistiškai reikšmingi skirtumai. Moterims su žemesniu savęs vertinimu labiau būdingas vaikystėje/paauglystėje patirtas valdingas tėvo auklėjimo stilius nei moterims su aukštesniu savęs vertinimu ($U = 1121$; $p = 0,001$). Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp moterų su žemesniu ir aukštesniu savęs vertinimu ir autoritetinio ($U = 1740$, $p = 0,962$) bei nekontroliuojančio ($U = 1485$, $p = 0,157$) tėvo auklėjimo stiliaus nenustatyta.

13 lentelė. Tiriamųjų tėvo auklėjimo stiliaus vidutinių rangų palyginimas žemesnės ir aukštesnios savęs vertinimo grupėse

	Žemesnis savęs vertinimas		Aukštesnis savęs vertinimas		p
	Vid. rangas	Rangų suma	Vid. rangas	Rangų suma	
Valdingas tėvo auklėjimo stilius	71,85	3808	50,48	3332	0,001
Autoritetinis tėvo auklėjimo stilius	59,83	3171	60,14	3969	0,962
Nekontroliuojantis tėvo auklėjimo stilius	55,02	2916	64	4224	0,157

Galima daryti išvadą, kad su moters savęs vertinimu stipriausiai siejasi retrospektyvus valdingas tėvo auklėjimo stilius. Moterims su žemesniu savęs vertinimu labiau būdingas valdingas tėvo auklėjimo stilius. Moterims su aukštesniu savęs vertinimu mažiau būdingas valdingas tėvo auklėjimo stilius. Gali būti, kad moterys, pasižyminčios žemesniu savęs vertinimu, yra labiau linkusios retrospektyviai vertinti tėvo auklėjimo stilių kaip labiau valdingą, lyginant su moterimis, pasižyminčiomis aukštesniu savęs vertinimu.

Statistinės analizės pakartotos sugrupavus tėvo auklėjimo stiliaus kategorijas į stambesnes grupes: palankus (autoritetinis) ir nepalankus (valdingas, nekontroliuojantis) auklėjimo stilius.

Rezultatai statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių kategorijų neatskleidė ($U = 1549$, $p = 0,861$). Tai reiškia, kad moterys, patyrusios tiek palankų, tiek nepalankų tėvo auklėjimo stilių, pasižymi panašiu savęs vertinimu.

14 lentelė. Tiriamųjų savęs vertinimo vidutinių rangų palyginimas palankaus ir nepalankaus tėvo auklėjimo stilių grupėse

	Palankus tėvo auklėjimo	Nepalankus tėvo auklėjimo	p

	stilius		stilius		
	Vid. rangas	Rangų suma	Vid. rangas	Rangų suma	
Savęs vertinimas	59,23	2369	60,39	4771	0,861

Apibendrinus gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad sąsajos tarp tėvo auklėjimo stiliaus ir moterų savęs vertinimo yra tik dalinės. Rezultatai patvirtina, kad valdingas tėvo auklėjimo stilius siejasi su žemesniu moters savęs vertinimu. Moterys su žemesniu savęs vertinimu yra linkusios retrospektyviai vertinti tėvo auklėjimo stilių kaip labiau valdingą negu moterys su aukštesniu savęs vertinimu. Reikšmingų sąsajų tarp kitų tėvo auklėjimo stilių nepastebėta. Taigi, pirmoji hipotezė, teigianti, kad moterų retrospektyviai suvokiamas nepalankus (nekontroliuojantis, valdingas) tėvo auklėjimo stilius siejasi su jų žemesniu savęs vertinimu, patvirtinta tik iš dalies.

2.3.2. Retrospektyviai vertinamo tėvo auklėjimo stiliaus ryšys su prieraišumu prie partnerio

Antrasis tyrimo uždavinys siekė išanalizuoti ryšį tarp retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus ir moters prieraišumo prie partnerio.

Kuo didesnis baimingo, neramaus, vengiančio prieraišumo prie partnerio rezultatas, tuo santykiuose daugiau vengimo ir nerimo, prieraišumas nesaugus.

Kuo mažesnis baimingo, neramaus, vengiančio prieraišumo rezultatas, tuo prieraišumas prie partnerio yra saugesnis.

Norint išanalizuoti sąsajas tarp moterų prieraišumo prie partnerio ir retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus buvo atliktas neparametrinis Spearman rho koreliacijos testas. Rezultatai rodo, kad valdingas tėvo auklėjimo stilius neigiamai siejasi su saugiu prieraišumu prie partnerio tipu ($\rho = -0,316$, $p < 0,001$) ir teigiamai - su nerimastingu ($\rho = 0,238$, $p = 0,009$), vengiančiu ($\rho = 0,213$, $p = 0,02$) ir baimingu ($\rho = -0,316$, $p < 0,001$) (15 lentelė).

15 lentelė. Respondenčių retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus ryšys su jų prieraišumu prie partnerio tipu

	Tėvo auklėjimo stilius		
	Valdingas	Autoritetinis	Nekontroliuojantis
Saugus prieraišumas	$r = -0,316$ $p < 0,001$	$r = 0,035$ $p = 0,706$	$r = 0,142$ $p = 0,123$
Vengiantis	$r = 0,213$	$r = -0,15$	$r = -0,096$

prierašumas	p = 0,02	p = 0,103	p = 0,3
Nerimastingas prierašumas	r = 0,238	r = 0,1	r = -0,136
Baimingas prierašumas	p = 0,009	p = 0,279	p = 0,139
Baimingas prierašumas	r = 0,316	r = -0,035	r = -0,142
	p < 0,001	p = 0,706	p = 0,123

Antroji hipotezė teigė, kad moterų retrospektyviai suvokiamas nepalankus (nekontroliuojantis, valdingas) tėvo auklėjimo stilius siejasi su nesaugiu (baimingu, neramiu, vengiančiu) prierašumu prie partnerio.

Lyginant moterų prierašumą skirtingose retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus grupėse statistiškai reikšmingų skirtumų nestebima (χ^2 kvadratas = 4,139, $p = 0,126$). Tai reiškia, kad tiek valdingo, tiek autoritetinio tiek nekontroliuojančio tėvo auklėjimo stilių patyrusios moterys pasižymi panašiu prierašumu prie partnerio.

Lyginant moterų retrospektyvų tėvų auklėjimo stilių skirtingose prierašumo prie partnerio grupėse stebimi statistiškai reikšmingi skirtumai. Moterims, turinčioms saugų prierašumą prie partnerio mažiau būdingas valdingas tėvo auklėjimo stilius ($23,22 \pm 6,582$, $p = 0,023$) lyginant su moterimis, turinčiomis nesaugų (neramų ($27,19 \pm 6,765$), vengiantį ($29,11 \pm 6,358$) ar baimingą ($28,38 \pm 6,552$) prierašumo prie partnerio tipą. Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp moterų prierašumo tipo ir autoritetinio ($p = 0,314$) bei nekontroliuojančio ($p = 0,694$) tėvo auklėjimo stiliaus nepastebėta (16 lentelė).

16 lentelė. Retrospektyvaus tėvų auklėjimo stilių skirtingose prierašumo prie partnerio grupėse skirtumai

	Valdingas tėvo auklėjimo stilius	Autoritetinis tėvo auklėjimo stilius	Nekontroliuojantis tėvo auklėjimo stilius
Saugus prierašumas	45,57	60,01	65,44
Neramus prierašumas	64,37	64,49	58,36
Vengiantis prierašumas	69,61	46,75	58,06
Baimingas prierašumas	69,19	60,35	54,19
Chi kvadratas	9,487	3,556	1,449
p	0,023	0,314	0,694

Galima daryti išvadą, kad moterų patirtas valdingas tėvo auklėjimo stilius siejasi su mažiau saugiais prierašumo prie partnerio tipais (neramus, vengiantis, baimingas prierašumas). Moterys, patyrusios labiau valdingą tėvo auklėjimo stilių, pasižymi mažiau saugiu prierašumu prie partnerio. Moterys, patyrusios mažiau valdingą tėvo auklėjimo stilių, pasižymi saugesniu prierašumu prie partnerio. Taip pat gali būti, jog moterys, pasižymėjęs nesaugiu prierašumu prie partnerio, yra

linkusios retrospektyviai vertinti tėvo auklėjimo stilių kaip labiau valdingą negu moterų, pasižyminčios saugesniu prisirišimu prie partnerio.

Statistinė duomenų analizė pakartota sugrupavus tėvo auklėjimo stilius ir prieraišumo prie partnerio tipus į stambesnes kategorijas (17 lentelė).

17 lentelė. Tiriamųjų duomenų pasiskirstymas pagal moterų retrospektyvų tėvų auklėjimo stilių (palankus, nepalankus)

	Palankus tėvo auklėjimo stilius		Nepalankus tėvo auklėjimo stilius	
	N	%	N	%
Saugus prieraišumas	12	30	24	30,4
Nesaugus prieraišumas	28	70	55	69,6

Tėvo auklėjimo stilius: palankus (autoritetinis) ir nepalankus (valdingas, nekontroliuojantis). Prieraišumas prie partnerio: saugus ir nesaugus (vengiantis, baimingas, neramus).

Kadangi prieraišumo rezultato skirstinys yra normaliai pasiskirstęs ($p = 0,2$), statistinei duomenų analizei naudojami parametriniai testai.

Rezultatai rodo, kad statistiškai reikšmingo prieraišumo prie partnerio skirtumų tarp moterų patirto palankaus ir nepalankaus tėvo auklėjimo stiliaus grupėse nėra ($t = -0,662$, $p = 0,509$). Tai reiškia, kad moterų patyrusios palankų tėvo auklėjimo stilių ($81,43 \pm 15,36$) pasižymi panašiu prieraišumo lygiu kaip ir moterų, patyrusios nepalankų tėvo auklėjimo stilių ($83,63 \pm 18,018$).

Galima daryti išvadą, kad statistiškai reikšmingų sąsajų tarp moterų prieraišumo prie partnerio ir tėvo auklėjimo stiliaus nėra (18 lentelė).

18 lentelė. Prieraišumo prie partnerio tarp moterų patirto palankaus ir nepalankaus tėvo auklėjimo stiliaus grupėse, skirtumai

	Palankus tėvo auklėjimo stilius	Nepalankus tėvo auklėjimo stilius	t	p
Prieraišumas	$81,43 \pm 15,36$	$83,63 \pm 18,018$	-0,662	0,509

Ryšys tarp retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus ir moters prieraišumo prie partnerio analizuotas ir skirtingų moterų savęs vertinimo kategorijose.

Rezultatai rodo, kad žemesnio savęs vertinimo moterų tarpe prieraišumas prie partnerio yra labai panašus, neprikalusomai nuo tėvo auklėjimo stiliaus. Saugesniu prieraišumu pasižymi

moterys, kurioms būdingas palankus tėvo auklėjimo stilius bei aukštesnis savęs vertinimas. Visgi, lyginant su kitomis grupėmis, šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi ($t = -0,033$, $p = 0,974$; $t = -1,023$, $p = 0,31$) (19 lentelė).

19 lentelė. Retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus ryšys tarp moterų savęs vertinimo

	Palankus tėvo auklėjimo stilius	Nepalankus tėvo auklėjimo stilius	t	p
Prierašumas: žemesnis savęs vertinimas	89 +/- 10,082	89,17 +/- 2,746	-0,033	0,974
Prierašumas: aukštesnis savęs vertinimas	75,23 +/- 16,324	79,23 +/- 14,274	-1,023	0,31

Apibendrinus gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad sąsajos tarp tėvo auklėjimo stiliaus ir moterų prierašumo prie partnerio yra tik dalinės. Valdingas tėvo auklėjimo stilius siejasi su nesaugiu prierašumu prie partnerio. Moterys, pasižyminčios saugiu prierašumu prie partnerio yra linkusios retrospektyviai vertinti tėvo auklėjimo stilių kaip mažiau valdingą. Moterų patirtas valdingas tėvo auklėjimo stilius siejasi su mažiau saugiais prierašumo prie partnerio tipais (neramus, vengiantis, baimingas prierašumas).

Antroji hipotezė, teigianti, kad moterų retrospektyviai suvokiamas nepalankus (nekontroliuojantis, autoritarinis) tėvo auklėjimo stilius siejasi su nesaugiu (baimingu, neramiu, vengiančiu) prierašumu prie partnerio, patvirtinta tik iš dalies.

2.3.3. Moterų prierašumo prie partnerio tipų ryšys su savęs vertinimu

Trečiuoju tyrimo uždaviniu siekiama išanalizuoti ryšį tarp moterų prierašumo prie partnerio ir jų savęs vertinimo.

Analizuojant sąsajas tarp moterų savęs vertinimo ir prierašumo prie partnerio stiliaus buvo atliktas neparametrinis Spearman rho koreliacijos testas. Rezultatai rodo, kad tarp šių kintamųjų yra statistiškai reikšmingas ryšys. Tarp moterų savęs vertinimo ir prierašumo prie partnerio tipų yra reikšmingos koreliacijos: saugus ($\rho = 0,383$, $p < 0,001$), nerimastingas ($\rho = -0,356$, $p < 0,001$), vengiantis ($\rho = -0,255$, $p = 0,005$) ir baimingas ($\rho = -0,383$, $p < 0,001$).

Kuo didesnis moters vengimas ir nerimas santykiuose, tuo nesaugesnis prierašumo prie

partnerio tipas. Taigi, tarp moters savęs vertinimo ir prieraišumo prie partnerio yra statistiškai reikšmingas ryšys. Kuo saugesnis prieraišumo tipas, tuo didesnis moters savęs vertinimas ir atvirkščiai. Duomenys pateikiami 20 lentelėje.

20 lentelė. Respondenčių retrospektyvaus prieraišumo prie partnerio tipų ryšys su savęs vertinimu

	Prieraišumo tipai			
	Saugus prieraišumas	Vengiantis prieraišumas	Nerimastingas prieraišumas	Baimingas prieraišumas
Savęs vertinimas	r = 0,383 p < 0,001	r = -0,255 p = 0,005	r = -0,356 p < 0,001	r = -0,383 p < 0,001

Statistinė duomenų analizė pakartota sugrupavus prieraišumo tipus į stambesnes kategorijas: saugus ir nesaugus (neramus, baimingas, vengiantis).

Pastebima, kad yra reikšmingų sąsajų skirtingose prieraišumo ir savęs vertinimo grupėse (chi kvadratas = 7,976, p = 0,005) (21 lentelė).

21 lentelė. Tiriamųjų duomenų pasiskirstymas pagal moterų prieraišumą prie partnerio (saugus, nesaugus)

	Saugus prieraišumas		Nesaugus prieraišumas	
	N	%	N	%
Žemesnis savęs vertinimas	9	25	44	53
Aukštesnis savęs vertinimas	27	75	39	47

Chi kvadratas = 7,976, p = 0,005

Trečioji hipotezė teigia, kad moterys su aukštesniu savęs vertinimu pasižymi saugesniu prieraišumu prie partnerio.

Lyginant moterų savęs vertinimo rezultatus skirtingose prieraišumo prie partnerio grupėse buvo atliktas neparametrinis Mann Whitey testas. Pastebima, kad didesniu savęs vertinimu pasižymi moterys, kurioms būdingas saugus prieraišumo prie partnerio tipas (U = 943, p = 0,001). Moterys, kurioms būdingas nesaugus prieraišumo prie partnerio tipas, pasižymi žemesniu savęs vertinimu (22 lentelė).

22 lentelė. Tiriamųjų saugaus ir nesaugaus prieraišumo palyginimas su savęs vertinimu grupėse

	Saugus prieraišumas		Nesaugus prieraišumas		U	p
	Vid. rangas	Rangų suma	Vid. rangas	Rangų suma		
Savęs vertinimas	75,31	2711	53,36	4429	943	0,001

Tokie pat rezultatai gaunami ir lyginant moterų prieraišumą skirtingose savęs vertinimo grupėse (moterys su žemesniu ir aukštesniu savęs vertinimu). Aukštesnis prieraišumo rezultatas reiškia didesnę vengimą ir nerimą santykiuose, taigi ir mažiau saugų prieraišumą prie partnerio. Moterys su mažesniu savęs vertinimu linkusios pasižymėti mažiau saugiu prieraišumu prie partnerio nei moterys su aukštesniu savęs vertinimu, kurioms būdingas saugus prieraišumo tipas ($U = 1017$, $p < 0,001$). Taigi, galima daryti išvadą, kad tarp moters savęs vertinimo ir prieraišumo prie partnerio tipo egzistuoja stiprus ir statistiškai reikšmingas ryšys (23 lentelė).

23 lentelė. Tiriamųjų žemesnio ir aukštesnio savęs vertinimo palyginimas su prieraišumu grupėse

	Žemesnis savęs vertinimas		Aukštesnis savęs vertinimas		U	p
	Vid. rangas	Rangų suma	Vid. rangas	Rangų suma		
Prieraišumas	73,81	3912	48,91	3228	1017	< 0,001

Ryšys tarp moterų savęs vertinimo ir prieraišumo prie partnerio analizuotas ir skirtingose tėvo auklėjimo stiliaus kategorijose.

Pastebima, kad palankaus tėvo auklėjimo stiliaus grupės moterys, pasižyminčioms saugiu prieraišumu prie partneriu, turi aukštesnį savęs vertinimą lyginant su moterimis, pasižyminčiomis nesaugiu prieraišumu prie partnerio, ir šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($U = 41$, $p < 0,001$). Aukščiausiu savęs vertinimu pasižymi moterys, turinčios saugų prisirišimą prie partnerio bei palankiai vertinančios tėvo auklėjimo stilių.

Nepalankaus tėvo auklėjimo stiliaus grupėje moterų savęs vertinimo rezultatai atskirose saugaus ir nesaugaus prieraišumo prie partnerio grupėse statistiškai reikšmingai nesiskiria ($U = 533,5$, $p = 0,177$). Tai atsispindi ir diagramoje (Priedas Nr. 1).

Skirtingose moterų savęs vertinimo grupėse, tiek palankaus, tiek nepalankaus tėvo auklėjimo stiliaus kategorijose moterų prieraišumas prie partnerio reikšmingai skiriasi tarp

žemesnių ir aukštesnių savęs vertinimo moterų. Moterys su aukštesniu savęs vertinimu pasižymi saugesniu prieraišumu prie partnerio. Be to, pastebima, kad saugiausią prisirišimą prie partnerio demonstruoja moterys, pasižyminčios aukštesniu savęs vertinimu bei palankiu retrospektyviai vertinamu tėvo auklėjimo stiliumi. Mažiausiai saugiu prisirišimu pasižymi moterys, turinčios žemesnį savęs vertinimą bei nepalankiu retrospektyviai vertinamu tėvo auklėjimo stiliumi. Tai atspindi ir diagramoje (Priedas Nr. 2).

Apibendrinus gautus rezultatus galima daryti išvadą, jog tarp moters savęs vertinimo ir jos prieraišumo prie partnerio yra stiprus statistiškai reikšmingas ryšys. Moterys su didesniu savęs vertinimu yra linkusios pasižymėti saugesniu prieraišumu prie partnerio nei moterys su mažesniu savęs vertinimu. Be to, moterys, turinčios nesaugų prisirišimą prie partnerio tipą, yra linkusios pasižymėti mažesniu savęs vertinimu, lyginant su moterimis, turinčiomis saugų prisirišimą prie partnerio tipą.

Trečioji hipotezė, teigusi, kad moterys su aukštesniu savęs vertinimu pasižymi saugesniu prieraišumu prie partnerio, yra patvirtinta.

2.3.4. Moterų prieraišumo prie partnerio tipą prognozuoja jų savęs vertinimas ir retrospektyviai vertinamas tėvo auklėjimo stilius

Ketvirtoji hipotezė teigė, kad nesaugų moterų prieraišumą prie partnerio prognozuoja žemas savęs vertinimas ir nepalankus (valdingas, nekontroliuojantis) tėvo auklėjimo stilius.

Hipotezei patikrinti buvo sudarytas logistinės regresijos modelis.

Priklausomas kintamasis - prieraišumo grupė (saugus, nesaugus).

Nepriklausomi kintamieji - savęs vertinimas bei valdingas, autoritetinis ir nekontroliuojantis tėvo auklėjimo stiliai.

Sudarytas regresijos modelis apskaičiuoja tikimybę, kad moters prieraišumas prie partnerio yra nesaugus. Modelio chi kvadrato reikšmė yra reikšminga ($p = 0,002$). Tai reiškia, kad tarp moterų prieraišumo tipo ir savęs vertinimo bei tėvo auklėjimo stiliaus yra statistiškai reikšmingas ryšys. Taigi, regresijos modelis yra reikšmingas. Cox ir Snell R kvadratas = 0,131. Nagelkerke R kvadratas = 0,186. Hosmer Lemeshow reikšmė = 2,484, $p = 0,962$. Modelis su duomenimis suderintas.

24 lentelė. Logistinės regresijos koeficientų lentelė

Nepriklausomi kintamieji	B	S.E	Wald	df	Sig.	Exp(B)

Savęs vertinimas	-0,11	0,044	6,201	1	0,013	0,896
Valdingas tėvo auklėjimo stilius	0,072	0,032	5,177	1	0,023	1,075
Autoritetinis tėvo auklėjimo stilius	-0,002	0,033	0,003	1	0,958	0,998
Nekontroliuojantis tėvo auklėjimo stilius	0,013	0,041	0,096	1	0,757	1,013
Konstanta	3,127	2,265	1,905	1	0,167	22,796

Savęs vertinimas ir valdingas tėvo auklėjimo stilius yra reikšmingi regresijos modelio faktoriai. Šie kintamieji reikšmingai prognozuoja moterų prierašumo prie partnerio stilių ($p < 0,05$).

Tikimybę turėti nesaugų prierašumo prie partnerio tipą geriausiai prognozuoja valdingas tėvo auklėjimo stilius ($\text{Exp}(B) = 1,075$, $p = 0,023$) ir savęs vertinimas ($\text{Exp}(B) = 0,896$, $p = 0,013$).

Kuo mažesnis moters savęs vertinimas, tuo tikimybė turėti nesaugų prierašumo prie partnerio tipą didesnė.

Kuo labiau išreikštas valdingas tėvo auklėjimo stilius, tuo didesnė tikimybė moteriai turėti nesaugų prierašumo prie partnerio tipą.

Galima daryti išvadą, jog su prierašumu prie partnerio reikšmingai siejasi moters savęs vertinimas bei tėvo auklėjimo stilius.

Ketvirtoji hipotezė teigė, kad nesaugų moterų prierašumą prie partnerio prognozuoja žemas savęs vertinimas ir nepalankus (valdingas, nekontroliuojantis) tėvo auklėjimo stilius.

Rezultatai rodo, kad nesaugų moterų prierašumą prie partnerio reikšmingai prognozuoja žemas savęs vertinimas ir valdingas tėvo auklėjimo stilius. Nekontroliuojantis tėvo auklėjimo stilius statistiškai reikšmingos prognostinės vertės neturi. Nepaisant to, hipotezę galima patvirtinti.

IŠVADOS

1. Valdingas tėvo auklėjimo stilius siejasi su žemesniu moters savęs vertinimu. Moterys su žemesniu savęs vertinimu yra linkusios retrospektyviai vertinti tėvo auklėjimo stilių kaip labiau valdingą negu moterys su aukštesniu savęs vertinimu.
2. Valdingas tėvo auklėjimo stilius siejasi su nesaugiu prieraišumu prie partnerio. Moterys, pasižyminčios saugiu prieraišumu prie partnerio yra linkusios retrospektyviai vertinti tėvo auklėjimo stilių kaip mažiau valdingą. Moterų patirtas valdingas tėvo auklėjimo stilius siejasi su mažiau saugiais prieraišumo prie partnerio tipais (neramus, vengiantis, baimingas prieraišumas).
3. Moterys su didesniu savęs vertinimu yra linkusios pasižymėti saugesniu prieraišumu prie partnerio nei moterys su mažesniu savęs vertinimu. Moterys, turinčios nesaugų prieraišumo prie partnerio tipą, yra linkusios pasižymėti mažesniu savęs vertinimu, lyginant su moterimis, turinčiomis saugų prieraišumą.
4. Moterų nesaugų prieraišumą prie partnerio prognozuoja žemas savęs vertinimas ir valdingas tėvo auklėjimo stilius. Nekontroliuojantis tėvo auklėjimo stilius statistiškai reikšmingos prognostinės vertės neturi.

3. TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS

Pagrindinis šio tyrimo tikslas buvo nustatyti moterų retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus vertinimo ryšį su jų savęs vertinimu ir prieraišumu prie partnerio.

Remiantis literatūros analize buvo padaryta prielaida, kad yra ryšys tarp retrospektyvaus tėvo auklėjimo stiliaus su moters savęs vertinimu. Apie tai savo darbuose kalba psichologė D. Baumrind (1967), ėmusi tirti, kurie bruožai būdingi ikimokyklinio amžiaus vaikams, auklėtiems vienu iš trijų minėtų auklėjimo stilių, nustatė, kad autoritetingų tėvų vaikai vystėsi gerai – jie buvo linksmi, socialiai atsakingi, orientuoti į pasiekimus, turėjo aukštą saviklio vą ir noriai bendravo su suaugusiais ir savo bendraamžiais. Autoritarškų tėvų vaikai buvo linkę į nuotaikų kaitą, didžiąją laiko dalį atrodė nelaimingi, nedraugiški, greitai suirzdavo, neturėdavo aiškių tikslų ir su jais būti nebuvo labai malonu. Galiausiai leidžiančių tėvų vaikai buvo impulsyvūs ir agresyvūs, ypač berniukai. Jie buvo linkę visiems įsakinėti, buvo egocentiški, nesivaldydavo, nebuvo savarankiški, o ir jų pasiekimai buvo menkesni nei mergaičių.

Šiame darbe, taip pat buvo tirtas ryšys tarp retrospektyviai vertinamų tėvo auklėjimo stilių ir prieraišumo prie partnerio tipų. El-Guebaly, M. West, E. Matica-Tyndale ir M. Pool (1993) savo darbuose nurodo, kad ankstyvoji vaikystės patirtis siejasi su suaugusiojo gebėjimu užmegzti artimus ryšius su partneriu. Autoriai teigia, kad negatyvūs santykiai šeimoje sąlygoja prastesnį bendravimą su savo partneriu. Tą patvirtina ir A-K. Pesonen, K. Räikkönen, L. Keltikangas-Järvinen, T. Strandberg ir A-L Järvenpää (2004) atliktas tyrimas, kuriame buvo nustatytas ryšys tarp suaugusiųjų prieraišumo ir santykių su tėvu. Remiantis šiais tyrimais buvo, akivaizdu, kad santykius su partneriu įtakoja ankstyvi santykiai su tėvais, tačiau buvo įdomu nustatyti, ar yra ryšys su konkrečiais auklėjimo stiliais. Taigi, atlikus tyrimą, nustatyta, kad retrospektyvaus tėvo, valdingo (autoritarinio) auklėjimo stiliaus ir neramiojo bei baimingojo prieraišumo prie partnerio tipų ryšys yra statistiškai reikšmingas. Galima teigti, kad moters auklėtos vaikystėje, tėvo, kuriam būingas valdingas (autoritarinis) auklėjimo stiliaus turi neramiojo bei baimingojo prieraišumo prie partnerio tipus. Nekontroliuojantis auklėjimo stilius siejasi su nerimastingu prieraišumu. Tačiau sąveikos tarp autoritetinio auklėjimo stiliaus ir saugaus prieraišumo prie partnerio nenustatyta.

Nustatyta, kad moterų nesaugų (vengiamas, baimingas, nerimastingas) prieraišumą prie partnerio prognozuoja žemas savęs vertinimas ir autoritarinis bei nekontroliuojantis tėvo auklėjimo stiliai.

Buvo iškelta hipotezė, ar saugų moterų prieraišumą prie partnerio prognozuoja aukštas savęs

vertinimas ir autoritetingas tėvo auklėjimo stilius. Remiantis tyrimo rezultatais, galima daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavusių moterų aukštas savęs vertinimas yra susijęs su retrospektyviai vertintu valdingu tėvo auklėjimo stiliumi, o žemas savęs vertinimas – su autoritetiniu ir nekontroliuojančiu tėvų auklėjimo stiliais. Hipotezė pasitvirtino tik iš dalies – ryšiai tarp retrospektyvaus tėvo auklėjimo stilių ir moters savęs vertinimo yra silpni. Tyrimai rodo, kad aukštas savęs vertinimas yra naudingas romantiniuose santykiuose. Erol, R. Y., & Orth, U. (2016) atlikti tyrimai, naudojant abiejų partnerių duomenis, rodo, kad aukštas savęs vertinimas daro teigiamą poveikį geriems santykiams. Tačiau partnerių savęs vertinimo panašumo laipsnis neturi įtakos porų pasitenkinimui santykiais. Nors suprantamas dėmesys ir saugus partnerių tarpusavio ryšys paaiškina, kodėl savęs vertinimas yra naudingas romantiniuose santykiuose.

Moterų žemas savęs vertinimas sustiprina ryšį tarp autoritarinio tėvo auklėjimo stiliaus ir baimingo prieraišumo prie partnerio. Kaip atskleidžia tyrimo duomenys, atlikus koreliacijos analizę, nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp valdingo (autoritarinio) auklėjimo stiliaus ir baimingojo prieraišumo tipo. Reikia konstatuoti, jog tarp kitų tėvų auklėjimo stilių bei prieraišumo prie partnerio tipų kintamųjų statistiniai ryšiai nenustatyti arba jie yra silpni. Tai yra, visi nustatyti koreliaciniai ryšiai tarp kintamųjų nėra stiprūs.

Baumrind J. (1991) teigimu, teigiamas autoritetingo auklėjimo stiliaus rezultatas buvo akivaizdus tyrinėjant paauglius palyginti su leidžiančių ir autoritarinių tėvų vaikais, autoritariškų tėvų vaikai labiau pasitikėjo savimi, turėjo aukštesnę pasiekimų motyvaciją, geresnius socialinius įgūdžius, nevartojo narkotinių medžiagų, neturėjo elgesio problemų. Autoritariškas auklėjimo stilius turi ir teigiamų bruožų, ką deja kiti tyrimai paneigia (Žukauskienė, 2008).

Moterų žemas savęs vertinimas sustiprina ryšį tarp nekontroliuojančio tėvo auklėjimo stiliaus ir nerimastingu prieraišumu prie partnerio. Kaip rodo tyrimo duomenys, nustatytas statistiškai patikimas ryšys tarp nekontroliuojančio auklėjimo stiliaus ir nerimastingo prieraišumo prie partnerio tipo kintamųjų. Šis ryšys yra statistiškai patikimas. Kadangi tyrimo duomenys yra statistiškai reikšmingi, kelta hipotezė siekiant nustatyti ryšį tarp nekontroliuojančio auklėjimo stiliaus ir nerimastingo prieraišumo pasitvirtino.

Rezultatai rodo, kad nesaugų moterų prieraišumą prie partnerio reikšmingai prognozuoja žemas savęs vertinimas ir valdingas tėvo auklėjimo stilius.

Apibendrinant, atliktą tyrimą, galima būtų teigti, kad ne visos hipotezės pasitvirtino, tačiau galima daryti prielaidą, kad jei tyrime būtų dalyvavę daugiau tyrimo dalyvių, tirtų retrospektyvaus auklėjimo stilių, savęs vertinimo ir prieraišumo prie partnerio tipų kintamųjų vertinimai bei jų tarpusavio ryšiai skirtųsi.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Andre K., Netobuli, laisvi ir laimingi. Vilnius, 2014. 29 p.
2. Aramavičiūtė V. Vaikas ir šeima. Vilnius: Vaga; 1978. 67p.
3. Balsebičienė B., Šinkariova L., Savivertės reikšmė suaugusiojo prierašumo ir depresiškumo sąsajoms. *International Journal of Psychology: A Biopsychosocial Approach Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris*, 2010. 11-12 p., 9-27p.
4. Banytė K., Jaunuolių prierašumo stilių, nuostatų į meilę ir jautrumo atstumimui sąsajos. //Socialinis darbas. 2010 m. Nr. 9(2) 127-133p. //Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/423/16_banyte_pukinskaite.pdf. [Žiūrėta: 2017m spalio 29d.]
5. Baumrind, D. (1991). Effective parenting during the early adolescent transition. In: P. A. Cowan; E. 5p.
6. Bernier, A., Dozier, M. (2002). Assessing adult attachment: Empirical sophistication and conceptual bases. *Attachment & Human Development*, 4 (2), 171-179.
7. Bettmann, J. E. (2006). Using attachment theory to understand the treatment of adult depression *Clinical Social Work Journal*, 4(34).
8. Burvytė S. Tėvų įtaka vaiko charakterio formavimuisi//Paskelbė admin - 2013, Spalis 31 – 10:44//Prieiga per internetą: http://www.ugdykim.lt/Tevu_itaka_vaiko_charakterio_formavimuisi. [Žiūrėta: 2017m spalio 22d.]
9. Bowlby, J. (1973). Attachment and loss: Separation: anxiety and anger. *New York: Basic Books*. 20–210.
10. Bowlby J., Attachment and Loss. Vol. I. - New York: Basic Books, 1969, 428p.
11. Bowlby J., Attachment and Loss. Vol. II. - New York: Basic Books, 1973, 444p.
12. Браун Дж., Кристенсен Д. Теория и практика семейной психотерапии. - СПб.: Питер, 2001. - 352 p.
13. Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult romantic attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships*. New York: Guilford Press. [Žiūrėta: 2017m. lapkričio 26d.]
14. Buri, J. (1991). *Parental Authority Questionnaire*. Prieiga internetu: <http://www.psychologyroots.com/wp-content/uploads/2017/05/paq-reference.pdf> . [Žiūrėta: 2017m. lapkričio 27d.]
15. Cirtautienė L. Vaiko pasaulis//Prieiga per internetą: <http://pkg.lt/straipsniai/vaiko-pasaulis>.

[Žiūrėta: 2017m spalio 22.]

16. Cole M., Cole S. The Development of Children. 4th. New York: Worth Publ, 2001, 687p.
17. Cole M., Cole S. The Development of Children. 3th. New York: Sage Publ, 1996, 615p.
18. Collins, N. L.; Read, S. J. Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1990, 58(4): 644–663.
19. Dievaitytė U., Asmenybės sutrikimai prisirišimo teorijos atžvilgiu. 2008-10-28. Prieiga per internetą: <http://nesnausk.org/klinikine-psichologija/2008/10/28/asmenybes-sutrikimai-prisirisimo-teorijos-atzvilgiu/>. [Žiūrėta: 2017m. lapkričio 23d.]
20. Downey, G.; Feldman, S. I. Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996, 70: 1327–1343. [Žiūrėta: 2017m spalio 30d.]
21. Dreikurs R., Soltz V., Laimingi vaikai : iššūkis tėvams, Vilnius : Vaga, 2004. 347, [2] p. ISBN: 5415015043. UDK: 159.922.7 ; UDK: 37.015.3.
22. Erol, R. Y., & Orth, U. (2016). Self-esteem and the quality of romantic relationships. *European Psychologist*, 21(4), 274-283. Prieiga per internetą: <http://psycnet.apa.org/record/2017-05125-004>. [Žiūrėta: 2017m. lapkričio 27d.]
23. Falkauskaitė J. “Studentų sutrikusio valgymo elgesio, tėvų auklėjimo stiliaus ir prierašumo tipo (pagal K.Bartholomew) sąsajos”. Magistro darbas, 2010. Kaunas, VDU.
24. Fisher, J., Corcoran, K. (1994). *Measures for Clinical Practice; A source book*. Volume 1., NY.
25. Fraley, R. C.; Shaver, P. R. Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*. 2000, 4 (2): 132–154.
26. Furnham, A.; Cheng, H. (2000). Perceived parental behavior, self-esteem and happiness. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, Vol. 35, p. 463–470.
27. Gasparian M., Созависимость. Самооценка. Отношения. 2017. Prieiga per internetą: <http://psychologytoday.ru/public/sozavisimost-samootsenka-otnosheniya/> [Žiūrėta: 2017m. lapkričio 26d.]
28. Goštautas A, Pilkauskienė I, Markšaitytė R, Šeibokaitė L. Bendravimo įgūdžių ugdymas intensyvaus mokymo stovykloje „Sniego gniūžtė“. (Communication skills training in the intensive training event „Snowball“.) Kaunas: Jukava; 2002. p. 6-15.
29. Hazan, C.; Shaver, P. R. Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987, 52: 511–524.
30. Hetherington (eds.) M.. (p. 111–165). *Family transitions*. Hillsdale, N. J.: Erlbaum.
31. Hetherington M. Intimate pathways: changing patterns in close personal relationships across time. *Family relations*, 2003(52), 318-331 p.

32. Horney, Karen. Neurotiška mūsų laikų asmenybė. Vilnius: Apostrofa. 2004. p. 287.
33. Ingham JG, Kreitman NB, Miller PM. Self-appraisal, anxiety and depression in women. A prospective enquiry. 1987 Nov;151:643-51. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/3446309>. Žiūrėta: 2017m. lapkričio 25d.
34. Jurkevičienė G., Kodėl moterys nemyli savęs? 2017. Prieiga per internetą: <http://psichika.eu/blog/kodel-moterys-nemyli-saves/>. [Žiūrėta: 2017m. lapkričio 26d.]
35. Kalėdienė R., Petrauskienė J., Rimpela A., Šiuolaikinio visuomenės sveikatos mokslo teorija ir praktika. Kaunas: Šviesa; 1999. 12-15p.
36. Kontrimienė S. Studentų adaptyvaus ir neadaptyvaus perfekcionizmo ir patirto auklėjimo stilių ryšys. 102-103 p. ISSN 1392-5016. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA 2014 33 / Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/157/articles/4389/public/96-115.pdf> / [Žiūrėta: 2017m. lapkričio 11d.]
37. Либин А.В., Системная психотерапия Д. Баумринда СПб.: Питер, 1999. 241-248p.
38. Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2001). Attachment theory and intergroup bias: Evidence that priming the secure base schema attenuates negative reactions to out-groups. Journal of Personality and Social Psychology, 81, 97-115.
39. Myers, G.D. (2000). Psichologija. Vilnius.
40. Nasvytienė D., Vaiko elgesio ir emocinės problemos, Vilnius, 2005, 14-16p.
41. Newman R., How to Handle a Self-Assessment Like a Man. 2016 Prieiga per internetą: https://www.huffingtonpost.com/entry/how-to-handle-a-self-assessment-like-a-man_us_572a770ee4b06a6da7b20c71. [Žiūrėta: 2017m. lapkričio 25d.]
42. Pielage S.B., Luteijn F. and Arrindell W.A, Adult Attachment, Intimacy and Psychological Distress in a Clinical and Community Sample. Clinical Psychology and Psychotherapy, 2005(12), 455–464 p.
43. Pielage, S. B. (2006). Adult attachment and psychosocial functioning. Doctor Dissertation, Rijksuniversiteit, Groningen, //Prieiga per internetą <<http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/ppsw/2006/s.b.pielage/thesis.pdf>> [Žiūrėta: 2017m. spalio 27d.]
44. Petrovskis, A., Populiarūs pokalbiai apie psichologiją. Kaunas, 1981. 9p.
45. Petrulytė A., Jaunesniojo paauglio socialinė raida [Vilnius] : Presvika, 2003. 77 p. : iliustr. ISBN: 9955567163. UDK: 159.922.8 (075)
46. Purvaneckienė G. Smurtas prieš moteris: viktimologinio tyrimo ataskaita // Smurtas prieš moteris Lietuvoje – Vilnius, 1999, p. 90-135. – ISBN 9986-442-65-6
47. Psichologija studentui. (2000). //red. Matulienė, G. Kaunas.
48. Schaefer E. S. A circumplex model for maternal behavior. 1959. The Journal of Abnormal and

Social Psychology, 59(2), 226-235.

49. Shaver, P. R., Belsky, J., Brennan, K. A. (2000). The Adult Attachment Interview and self reports of romantic attachment: Associations across domains and methods. *Personal Relationships*, 7, 25-43.

50. Shaver, P. R. ir kiti, Attachment Styles and Internal Working Models of Self and Relationship Partners. 1996 11-13p.

51. Smith, Gregory J Parenting Effects on Self-Efficacy and Self-Esteem in Late Adolescence and How Those Factors Impact Adjustment to College//*Online Submission*, Paper presented at the Annual Meeting of the Eastern Psychological Association (78th, Philadelphia, PA, March 23-25, 2007)<https://eric.ed.gov/?id=ED497430> [Žiūrėta: 2017m spalio 21d.]

52. Vaitiekonienė V, 2001, Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai. Nepilnamečių kriminalinė justicija. Vilnius: Vidaus reikalų ministerija.

53. Valickas, G. (1991). Asmenybės savęs vertinimas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

54. Варга А.Я., Драбкина Т.С. Системная семейная психотерапия. Краткий лекционный курс. - СПб.: Речь, 2001. - 144 p.

55. Вебер Г. Кризисы любви: Системная психотерапия Берта Хеллингера. - М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. - 304 p.

56. Žukauskienė R.; Malinauskienė O., Skirtumai tarp lyčių prognozuojant elgesio ir emocinius sunkumus paauglystėje pagal asmenybės bruožus ir tėvų auklėjimo stilių. 2008. *Psichologija*, t. 38, p. 63–83.

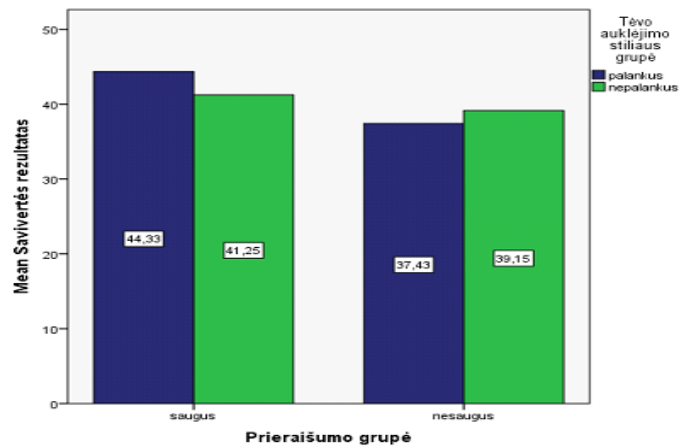
57. Žukauskienė, R.; Malinauskienė, O., Paauglių depresijos simptomų, savivertės, šeimos socialinio – ekonominio statuso ir tėvų auklėjimo stiliaus sąsajos. ISSN 1392–0359. *Psichologija* 2004, p. 7-8.

58. Žukauskienė R., Raidos psichologija: integruotas požiūris. Vilnius: Margi Raštai. 2012, 588-590 p.

PRIEDAI

Priedas Nr.1

Nepalankaus tėvo auklėjimo stiliaus grupėje moterų savęs vertinimo rezultatai atskirose saugaus ir nesaugaus prieraišumo prie partnerio grupėse.

Priedas Nr.2

